

Erkännandets ambivalens och arbetets prekarisering

Om möjligheten till erkännande i det prekariserade arbetet

Abstract

The thesis examines the relationship between recognition and precarisation of work. The thesis is conducted through the fusion of the methodology of *idéanalys* and analytical political theory. Firstly, the concept of precarity and precarisation of work is presented and analysed. The thesis contributes with a multidimensional framework which is used to analyse implicit/subjective and explicit/objective precarisation and precarity. Secondly, three theories of recognition, as articulated by Axel Honneth, Stephan Voswinkel and Christophe Dejours, are presented and analysed. Lastly, the relationship between precarisation of work and recognition is analysed in a critical way. The thesis argues that the ambivalence, understood as the tendency inherent in recognition to be both liberating and oppressive, is constitutive of the relationship between work and recognition. It further argues that precarisation of work makes this ambivalence vivid. The thesis concludes that the ambivalence inherent in recognition is a powerful driving force behind capitalism. The thesis claims that the precarisation of work poses a challenge to recognition theory, specifically to Honneths theory of recognition since the theory, due to its movement over time, ignores lived experiences. To preserve the critical and radical potential of the theory, the thesis outlines necessary directions forward.

Nyckelord: Erkännande, erkännandeteori, erkännandets ambivalens, arbetets precarisering, prekaritet, arbete, idékritik, kritisk teori, Axel Honneth

Antal ord: 17708

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Några ord om vad uppsatsen inte undersöker, dess centrala begrepp och kontext	4
1.2	Analytiska utgångspunkter och metodologiska antaganden	6
1.2.1	Ett kritiskt och tolkande angreppssätt	7
1.3	Uppsatsens struktur och dess material	8
1.4	Tidigare forskning	9
2	Prekaritet och arbetets prekarisering	12
2.1	Prekaritet som osäkerhet och prekarisering som osäkerhetsgörande	12
2.2	Trygghetens död och osäkerhetens födelse?	14
2.3	Performativ prekarisering.....	16
2.4	Arbetets prekarisering – det nya normala?.....	17
2.5	Analyschema: En multidimensionell förståelse av subjektiv och objektiv prekaritet och prekarisering	18
3	Erkännande och arbete	20
3.1	Erkännandets tre analysnivåer.....	20
3.2	Honneths teori om erkännande.....	21
3.2.1	Tredimensionellt erkännande	21
3.2.2	Erkännande som (själv)uppskattning och samhällets arbetsdelning	22
3.2.3	Prestationsprincipen	23
3.3	Voswinkel: Erkännande som <i>värdesättning</i> och erkännande som <i>beundran</i>	23
3.3.1	Vilka sorts arbeten får erkännande?	25
3.3.2	Arbetets subjektivering underminerar erkännande	25
3.3.3	Ett paradoxalt erkännande	26
3.4	Dejours: En psykodynamisk erkännandeteori.....	27
3.4.1	Vertikalt och horisontellt erkännande	27
3.4.2	Erkännande för något man <i>gör</i> , i stället för någonting man <i>är</i> ?	27
3.4.3	Lidande och erkännande.....	28
3.5	Tre konceptualiseringar av erkännande.....	29
4	Idékritik	30
4.1	Arbetets prekarisering synliggör erkännandets ambivalens.....	30
4.1.1	Subjektiv prekarisering, arbetets subjektivering och pseudoerkännande.....	33

4.2	Att osynliggöra arbetets innehåll och prekariseringens subjektiva dimension.....	35
4.3	En radikal potential bortom Honneths erkännandeteori.....	37
4.4	Avslutande notis	39
5	Referenser.....	41

1 Inledning

Är du en medelmåtta
Eller ett geni?
Finns det en plats för de
Som försöker att hålla i?

Att man betyder nåt för de som kom nära
Att göra arbetet, att göra sitt bästa

[...] Some things I do for money
Some things I do for free

Jonathan Johansson ur *På Boulevarden*

Arbetets prekarisering är en process som innebär osäkerhetsgörande av arbete. En process som väcker frågor kring arbetets roll i våra liv och dess funktion i våra samhällen. Arbete är inte bara en förutsättning för vårt materiella uppehälle och samhällets själva organisering, utan utgör en viktig, om inte avgörande, källa för *erkännande* i senkapitalismen. Erkännande är ett minst sagt svårfångat begrepp. Att erkänna en annan människa är att bekräfta något hos denne. Det kan beskrivas som en mellanmänsklig bekräftelse av jaget, dess friheter, rättigheter, och egenskaper. Erkännande är en värdering och en upplevelse, något som kan ges, mottas och förnekas. Erkännande anses många gånger utgöra själva kärnan i våra sociala relationer, en förutsättning för skapandet av personlig identitet och utgöra samhällets själva grund. Ett samhälle där vi får syn på oss själva genom erkännande från andra. Att få den uppskattning man anser sig förtjäna, att göra sitt arbete och bli uppmärksammas för detta. Att göra sitt bästa och ändå inte mötas av den uppskattning man anser sig förtjäna. Det är exempel på erkännande i arbetets sfär.

Filosofen Axel Honneths bok *The Struggle for Recognition – The Moral Grammar of Social Conflicts* (1995) både initierade och är tongivande i den samtida diskussionen om erkännande. Honneth är en kritisk samhällsteoretiker och en ledfigur i Frankfurtskolans tredje generation. En stor del av litteraturen på området förhåller sig på ett eller annat sätt till Honneths *teori om erkännande*, antingen kritiskt eller vidareutvecklande. Även den här uppsatsen förhåller sig oundvikligen till Honneth i dess ambition att på ett kritiskt och systematiskt sätt länka samman arbetets prekarisering med erkännandeteori.

Samtidigt som arbete har en fortsatt avgörande och nästintill ödesmättad plats i våra liv, och ger upphov till både mening och mänskligt lidande, har arbete kommit

att *osynliggöras* av statsvetenskapen i stort och den politiska teorin i synnerhet. En ignorans som kanske återspeglar en förlorad tilltro till arbetets frigörande potential. Med denna uppsats vill jag därmed väcka en latent teoretisk diskussion kring arbetets roll i modern samhällsteori genom att studera relationen mellan arbetets prekarisering och erkännande. Jag menar att det är viktigt att undersöka denna relation av en rad anledningar. Att studera förhållandet mellan erkännande och arbete har en hög inomvetenskaplig relevans. Den befintliga forskningen om relationen mellan erkännande och arbetets prekarisering är mycket begränsad, nästintill obefintlig. Utifrån min kännedom är det ingen som på ett systematiskt sätt har undersökt relationen mellan erkännande och arbetets prekarisering. Uppsatsen utgör därmed ett originellt och genuint bidrag till den statsvetenskapliga forskningen i det att den presenterar en unik systematisk genomgång av relationen mellan erkännande och arbetets prekarisering. Uppsatsen har även en viktig utomvetenskaplig och allmänpolitisk relevans i det att den närmar sig frågor kring det mänskliga varat och arbete. Arbete utgör under rådande samhällsorganisering en stor källa till både mening och lidande, och det är därmed av vikt att studera detta i relation till erkännande. Genom arbete relaterar vi till oss själva, andra och omvärlden (Dejours, Deranty, Renault & Smith 2018). Eftersom arbetets prekarisering verkar bidra till en allmän alienation är det rimligt att tänka sig att det även påverkar hur vi förhåller oss till det egna jaget och vår omgivning. Det är därmed relevant att närma sig prekariseringen även ur ett teoretiskt perspektiv och se om, och hur, det påverkar det arbetande subjektet och erkännande i arbetets sfär.

Min förståelse av *prekarisering* – som ett verb och som något *performativt*, som en process som sker över tid – syftar till att illustrera en tendens hos det senkapitalistiska arbetet. Jag presenterar även ett analyschema som skildrar olika föreställningar av prekaritet och prekarisering. Det är däremot *inte* uppsatsens ambition att fastställa prekariseringens empiriska vara eller icke vara. För uppsatsens politisk-teoretiska syfte är prekariseringens empiriska giltighet inte det viktiga, utan enbart antaganden om dess teoretiska existens. *Om* det pågår en prekarisering av det samtida arbetet, så är det min övertygelse att detta får konsekvenser för hur vi både kan förstå och tillgodose erkännande, och att det i förlängningen har konsekvenser för erkännandeteori. Uppsatsens syfte är därmed att på ett kritiskt sätt undersöka giltigheten hos olika teorier om erkännande i ljuset av arbetets prekarisering. Mer specifikt giltigheten hos tre erkännandeteorier som skildrat av Axel Honneth, Stephan Voswinkel och Christophe Dejours i relation till olika föreställningar om arbetets prekarisering och prekaritet. Uppsatsens övergripande frågeställning kan därmed formuleras som följande: *Hur påverkar arbetets prekarisering möjligheten till erkännande?*

För uppsatsens politisk-teoretiska syfte får tesdrivandet en central plats i uppsatsen. Jag vill därför kort presentera uppsatsens positionering i erkännandedebatten och dess centrala argumentationslinjer.

Erkännandetraditionen består av två idéströmningar. Den ena vilken ser erkännande som något positivt, och den andra vilken betraktar erkännande som något negativt. Det som skiljer erkännandetraditionerna åt är mer specifikt deras syn på huruvida erkännande agerar frigörande eller förtryckande (Jaeggi 2022), en skiljelinje som utmynnar i frågan om erkännande kan bidra till människans

frigörelse eller inte. I förhållande till erkännandets historiska idétradition argumenterar jag att erkännande är ett *ambivalent fenomen*, som både kan agera frigörande och förtryckande. Jag menar att denna ambivalens är *konstitutiv* för relationen mellan arbete och erkännande. Att erkännande är ett ambivalent fenomen är den huvudsakliga tesen som drivs i uppsatsen. I och med detta rör sig uppsatsen bortom diskussionen om erkännandets negativa eller positiva karaktär: Att erkännande i sin dubbelhet å ena sidan driver lidande, exploatering och prekarisering i arbetet, å andra sidan möjliggör uppskattning, bekräftelse och mening. Relaterat till detta argumenterar jag att arbetets prekarisering på ett tydligt sätt illustrerar erkännandets ambivalens. Att erkännandet i sin dubbelhet – i sitt sätt att agera både piska och morot – bidrar till att elda på arbetets prekarisering och reproducera kapitalismen. I relation till detta ställer jag mig frågande inför om strävan efter erkännande, under den rådande senkapitalistiska organiseringen, någonsin kan bidra till mänsklig frigörelse?

Jag menar vidare att arbetets prekarisering utgör en utmaning för samtida erkännandeteori i att den agerar destabiliserande. Hur ter sig det prekariserade arbetet som en arena för erkännande? Finns det en motsättning mellan det prekariserade arbetet och erkännande? Utgör arbetets prekarisering en utmaning för erkännandeteorierna i fråga? Det är frågor som diskuteras i uppsatsen. Även om prekaritet inte är ett nödvändigt drag eller en naturlig del av det moderna lönearbetet, som exempelvis Deranty och Breen (2021) argumenterar, så aktualiserar arbetets prekarisering likväl relationen mellan arbete och erkännande på ett unikt sätt. I relation till detta menar jag att arbetets prekarisering synliggör erkännandeteoriernas tendens till att motsäga sina egna anspråk och hamna i strid med sig självt. Med andra ord att arbetets prekarisering utgör en utmaning mot de erkännandeteorier som presenteras, i synnerhet mot Honneths teori.

Som nämnt centrerar den samtida erkännandedebatten kring Honneths teori om erkännande, och denna uppsats utgör inget undantag i det att den både till en stor utsträckning utgår ifrån och riktar en kritik mot teorin i fråga. I uppsatsens avslutande del riktar jag kritik mot Honneths erkännandeteori, mer specifikt mot dess rörelse över tid. Jag menar att något har gått förlorat i Honneths erkännandeteori och att den måste omformuleras. Jag argumenterar att omformuleringen av kräver en återgång till själva kärnan av den kritiska teorin, nämligen en återgång till den mänskliga erfarenheten, den kritiska teorins strävan efter frigörelse, och dess ambition att lindra mänskligt lidande. Jag riktar därför kritik mot och presenterar riktningar framåt för Honneths erkännandeteori – riktningar som jag anser nödvändiga för att säkerställa dess radikala och kritiska potential. Uppsatsen har därmed en teoriutvecklande ansats.

1.1 Några ord om vad uppsatsen inte undersöker, dess centrala begrepp och kontext

Några korta ord om vad uppsatsen inte undersöker. Jag kommer inte att använda mig av eller undersöka det som Standing (2013) kallar *prekariat*, vilket avser en särskild samhällsklass vars huvudsakliga kännetecken är att dess arbete präglas av otrygghet. Det finns två huvudsakliga anledningar till att begreppet prekariat inte användas i uppsatsen. För det första är prekariat en relativt vag och heterogen benämning, vilket minskar dess analytiska värde (Alberti, Bessa, Hardy, Trappmann & Umney 2018). För det andra anser jag att det är mer användbart och värdefullt att i stället undersöka prekarisering som en *process*. Att utgå ifrån prekarisering som en process är i linje med exempelvis Silvasti och Hänninen (2015) som argumenterar att det är mer lämpligt att uttrycka sig i termer av prekaritet och prekarisering än prekariat, där prekaritet kan förstås som resultatet av prekarisering.

Standing (2013) menar att den moderna klasskonflikten är en konflikt mellan arbetare som befinner sig i osäkra anställningar och arbetare som skyddas från osäkerheten. För uppsatsens teoretiska syfte utgår jag i stället ifrån antaganden att arbetets prekarisering kan förstås som en generell tendens i det senkapitalistiska arbetet. Uppsatsen närmar sig denna osäkerhet utifrån utgångspunkten att osäkerheten tar sig in allt fler delar av det moderna arbetslivet, snarare än att det utgör en ny klasskonflikt som ersätter den gamla. Uppsatsen närmar sig prekariseringen som en generell tendens i det moderna arbetslivet. Uppsatsen utgår ifrån antagandet att arbetets prekarisering inte är en process som är isolerad till låglöne- och lågstatusarbeten utan pågår på hela arbetsmarknaden. Det är dock av vikt att betona att detta *inte* betyder att det inte skulle finnas en klass eller social grupp som drabbas hårdare av arbetets prekarisering. Som Alfonsson (2017, rubrik: Anti-Standing – om postmarxism, prekariatbegreppet och klass) argumenterar är den ökade otryggheten ”inte isolerad till de i arbetarklassen men det är den grupp som lider störst risk att drabbas av den.” Alfonsson (2018) betraktar klass som det centrala begreppet för att förstå otrygghetens framväxt. Han motsätter sig Standings bild av att möjligheten till trygghet är det som avgör klasstillhörighet, i stället betraktar han tvärtom klass som det som är avgörande för möjligheten till trygghet. Alfonsson menar att osäkerheten återfinns i klasstrukturen, och att klass är nyckel till att förstå både osäkerhetens framväxt och vilka människor som befinner sig i osäkra arbeten som exempelvis behovsanställningar. Även Rodgers (1989) motsätter sig den bild som Standing representerar. Rodgers argumenterar att det kan vara mer användbart att tala om *grader* av prekaritet och utsatthet, i stället för att uttrycka sig i termer av en dualistisk modell som skiljer på säkra och prekära arbetare. Genom att förstå prekaritet som något som befinner sig på en skala menar Rodgers att det blir möjligt att synliggöra att prekaritet kan variera från en grupp arbetare till en annan eller omfatta hela arbetsstyrkan.

Uppsatsen avgränsar sig vidare till att undersöka prekaritet och prekarisering i relation till arbete. Det betyder att förståelser av begreppen som sträcker sig utanför

arbetets sfär inte diskuteras. Uppsatsen avgränsar sig även till att undersöka erkännande i direkt relation till arbete. Valet av material, det vill säga valet av litteratur om prekaritet och prekarisering samt valet av erkännandeteorier, har alltså gjorts baserat på en önskan om att undersöka prekaritet, prekarisering och erkännandeteorier som explicit relaterar till arbete.

En annan av uppsatsens avgränsningar är dess förståelse av arbete. En specifik form av arbete kommer att undersökas i uppsatsen, nämligen lönearbete – arbete som utförs i utbyte mot pengar (Deranty 2022). Bauman (1998, s. 14) menar att det i den arbetsetik som kännetecknar moderniteten är underförstått att "[...] det bara är sådant arbete som har ett värde som erkänns av andra – ett arbete som betingar en lön, som kan säljas och sannolikt köpas – som har det moraliska värde som hyllas i arbetsetiken." Det är denna form av arbete jag avser att undersöka i uppsatsen. När jag skriver om arbete, och inte hänvisar till andra studier eller annan litteratur, syftar jag därmed på lönearbetet. Att avgränsa förståelsen av arbete till lönearbete kan kritiserar för att vara för snäv eftersom det innebär att flera former av arbeten exkluderas från uppsatsen, som det obetalda hemarbetet, omsorgsarbete och olika former av ideellt arbete. Uppsatsen avgränsar sig till att undersöka lönearbete eftersom jag vill undersöka arbete inom ramen för den kapitalistiska logiken i det senkapitalistiska samhälle, där arbete betraktas som en förutsättning för vårt deltagande och uppehälle i samhället. Jag vill dock vara tydlig med att denna avgränsning *inte* innebär att jag inte erkänner hemarbete och omsorgsarbete som arbete. Obetalt hemarbete och omsorgsarbete, vilket Federici (2012) benämner som reproduktivt arbete, kan förstås som en förutsättning för kapitalismens funktion och kapitalackumulation, som något som befinner sig inom kapitalismen och inte utanför. Federici betonar vikten av att kalla dessa former av arbete för dess rätta namn, nämligen arbete. Att benämna hushållsarbete och omsorgsarbete med sin rätta benämning synliggör enligt Federici (2012, s. 19) det reproduktiva arbete som utförs gratis, ofta av kvinnor, i kapitalismen: "that capital has made and makes money out of our cooking, smiling, fucking." Avgränsningen mellan obetalt och betalt arbete kan därmed med rätta kritiserar för att vara artificiell. Vad som egentligen krävs för att upprätthålla det kapitalistiska arbetet är därmed komplext och innefattar mer än bara betalning för utfört arbete. Som Mau (2023, s. 155) formulerar det:

It is almost impossible to pin down exactly what kind of activities are necessary for the daily maintenance of the ability to work [...] there are social and psychological needs: a certain degree of care, company, love and recognition is needed in order to prevent workers from becoming so depressed that it will impair their ability to produce surplus value.

På grund av både begränsad tid och utrymme avgränsar sig uppsatsen till att utgå ifrån en relativt snäv definition av arbete som lönearbete. Men detta med reservationen att uppdelningen i betalt och obetalt arbete i hög grad är artificiell, och att förutsättningarna för upprätthållandet av arbete inom det kapitalistiska systemet är komplext sammanflätat med andra delar av livet som omsorg och kärlek, och att dessa delar av livet utgör sfärer för erkännande som kan ses som

förutsättningar för vårt deltagande i samhällets arbetsdelning och för kapitalismens reproduktion.

Jag ska även säga något kort om några av uppsatsens centrala benämningar. Jag använder mig av termen *arbetare*, *arbetstagare* eller det *arbetande subjektet* när jag hänvisar till den som utför arbete. Jag använder mig inte av begrepp som *den anställda*, förutom när jag hänvisar till litteratur eller forskning som använder eller diskuterar begreppet, då det begränsar arbetaren till att vara just en anställd. Att använda begreppet *den anställda* skulle exkludera grupper av arbetare som inte har en anställning eller inte räknas som anställda – arbetsformer som blir allt vanligare i det moderna arbetslivet. Begreppet *arbetare* används vidare som en benämning på en bred och heterogen kategori, vilken kan inkludera en rad olika befattningar med olika ekonomiska förutsättningar och social status. Användandet av begreppet *arbetare* utesluter däremot inte att jag även uttrycker mig i specifika termer kring olika arbetspositioner för att illustrera klasstrukturen.

Den kontext vilken uppsatsen rör sig inom utgör slutligen ytterligare en av uppsatsens avgränsningar. Det är av vikt att förtydliga den kontext som uppsatsen, dess centrala begrepp och teoribildningar rör sig inom eftersom det har en påverkan på uppsatsens analytiska generaliserbarhet. Uppsatsen tar sin utgångspunkt i det samtida västerländska kapitalistiska samhället. Det finns en rad olika benämningar för att beskriva detta samhälle, benämningar vilka varierar från kulturella till mer ekonomiska undertoner. Till exempel det postindustriella samhället, informationssamhället, och senmoderniteten, för att nämna några. Den benämning som används i uppsatsen för att rama in den kontext inom vilken uppsatsen rör sig i är det *senkapitalistiska samhället*. Ett samhälle kännetecknat av globalisering, växande ojämlikhet, teknologisk utveckling (Mandel 1999), samt hyperkonkurrens inom och mellan stater (Carroll 2022). Som Bauman (2000) skriver så kännetecknas det moderna samhället av individualisering och ökad osäkerhet. Han beskriver träffande detta samhälle som en flytande modernitet i vilken arbete är flyktigt och prekärt.

1.2 Analytiska utgångspunkter och metodologiska antaganden

Uppsatsens metod utgör en sammanslagning av analytisk politisk teori och idéanalys. Den hämtar därmed analysredskap från båda dessa fält. Analytisk politisk teori är en inriktning inom den politiska teorin, vilken är en disciplin inom statsvetenskapen och filosofin som undersöker begreppsliga, normativa och utvärderande frågor kring samhället och politik (List & Valentini 2016). Benämningen *analytisk* avser att referera till dess strävan efter ”clarity, systematic rigour, narrowness of focus, and an emphasis on the importance of reason” som McDermott (2008, s. 11) uttrycker det. Begreppsanalys, analysen av politiska begrepp, är grundläggande inom både politisk teori och idéanalys. Begreppsanalys kan förstås som den systematiska studien av begrepp, och har som syfte att klargöra

komplexa idéer genom att bryta ner dem till dess beståndsdelar (Olsthoorn 2017). Politiska begrepp kan tolkas och definieras på olika sätt, och här kan den politiska teorin vara behjälplig med att klargöra styrkor och svagheter med diverse tolkningar och förståelser (List & Valentini 2016). Som Olsthoorn (2017, s. 153) formulerar det: "Concepts are the constituents of thoughts – the basic building blocks of whatever propositions we form. Conceptual analysis is the philosophical study of those building blocks." Även teorier består av olika begrepp. Det är därmed relevant att även närma sig teorier och dess beståndsdelar med hjälp av begreppsanalysen.

Uppsatsens analys består av två delar. Begreppsanalysen överskrider till en idékritik eller idéanalys, vilket många gånger är det som mer beskrivande analyser leder fram till (Beckman 2005). Begreppsanalysen används för att klargöra de meningar som prekaritet, prekarisering och erkännande tillskrivs i det valda materialet. När innebörderna av begreppen och teorierna har redovisats, övergår uppsatsen till att på ett kritiskt sätt närma sig begreppen och teoriernas *rimlighet*. Att ägna sig åt en idékritik där frågor kring ett visst politiskt budskap eller texts rimlighet ställs i relation till vissa värden och principer kallas för en *rimlighetsprövning* (Beckman 2005). Som Beckman klargör är det inte bara brister i giltighet och hållbarhet hos politiska uppfattningar eller idéer som motiverar oss att kritisera dessa, utan även strider om värden.

En rimlighetsprövning kan vara *intern* eller *extern* (Beckman 2005). Den interna idékritiken utgår från inneboende värden i ett material och använder dessa som en referenspunkt för bedömningen av dess rimlighet. En intern idékritik kan utföras genom att peka ut hur en politisk uppfattning eller politisk-filosofisk teori står i konflikt med dess egna värden. Den externa idékritiken utgår i kontrast från värden som inte nödvändigtvis återfinns i det material som studeras – det blir i stället till en fråga om materialet kan uppfylla särskilda normativa krav som vi själva ställer upp. Uppsatsen utgår från den interna idékritiken. En fördel med den interna idékritiken, jämfört med den externa, är att det blir tydligt varifrån de normer och värden som kritiken bygger på har hämtats (Beckman 2005). Jag utgår därmed från de värden som framkommer i materialet som en referenspunkt mot vilken dess rimlighet kritiskt prövas. För uppsatsens syfte innebär det att jag undersöker hur de tre olika föreställningarna av erkännande förhåller sig till olika förståelser av prekaritet och arbetets prekarisering. Hur påverkar arbetets prekarisering teoriernas förmåga att leva upp till sina egna värden? Utgör arbetets prekarisering en utmaning för erkännandeteorierna i fråga?

1.2.1 Ett kritiskt och tolkande angreppssätt

Uppsatsen anlägger ett *kritiskt* och *tolkande* angreppssätt. Det är inte uppsatsens ambition att bevisa eller motbevisa någonting som sant eller falskt, att ge stöd till eller falsifiera faktapåståenden – utan snarare att argumentera för en tolkning av teoretiska begrepp. Det är därmed min tolkning och kritiska utvärdering av möjligheten till erkännande i det prekariserade arbetet som kommer att stå i centrum i uppsatsen. För uppsatsens politisk-teoretiska syfte får även tesdrivandet en stor plats.

Det kritiska förhållningssättet genomsyrar hela uppsatsen. Med kritisk menar jag att ifrågasätta vad som tagits för givet, vilket kommer till uttryck i uppsatsen genom en kritisk distans till materialet. Uppsatsens kritiska utvärdering förutsätter en tolkning. En tolkning som lägger grund för både valet av material, utformandet av analys-schemat som presenteras under kapitlet om prekaritet och arbetets prekarisering, och även själva idékritiken. Det som tolkas är teoretiska begrepp. Tolkningen är i sig en förutsättning för att förstå och tillskriva begreppen mening. Det är däremot av stor vikt att beskriva *hur* tolkningen går till. Hur jag som tolkande subjekt avgör vad som är relevant och intressant att undersöka och analysera, och hur det påverkar uppsatsen och dess slutsatser. Valet av analysapparat bygger på en förståelse av vad i materialet som är viktigt att inkludera, vad som är av intresse att studera, vilket i sin tur påverkar vilka slutsatser som kan nås. Analysapparaten är med andra ord ett val och en bedömning av vad som anses relevant (Beckman 2005). Analys-schemat som används för att strukturera idékritiken är därmed resultatet av en tolkning av vilka aspekter i materialet som är intressant och viktigt att lyfta fram. För ytterligare transparens har jag även redogjort för uppsatsens huvudsakliga argumentationslinjer, vilka presenteras i uppsatsens inledande kapitel. Dessa argumentationslinjer användas även för att strukturera uppsatsen, och är därmed en fråga om tolkning av vad som är viktigt och relevant att lyfta och inte.

1.3 Uppsatsens struktur och dess material

Uppsatsen struktureras i fyra kapitel. I det andra kapitlet presenteras och analyseras användningen av begreppen prekaritet och prekarisering i relation till arbete. Både empiriska och teoretiska studier utgör här material för att skissera hur prekaritet och arbetets prekarisering kan förstås. Eftersom prekaritet och prekarisering studeras specifikt i relation till arbete består materialet nästintill uteslutande av studier som studerar och diskuterar prekaritet och prekarisering i specifik relation till arbete. Materialet är något spritt i sin karaktär. Materialet består nästintill uteslutande av vetenskapliga studier, men jag har inkluderat några källor av mer populärkulturell karaktär (exempelvis Southwood 2010).

I det tredje kapitlet undersöker jag tre teorier om erkännande och dess respektive användning av begreppet erkännande. Teorierna utgör därmed det huvudsakliga materialet. Först introduceras Axel Honneths teori om erkännande, främst som skisserat i *The Struggle for Recognition – The Moral Grammar of Social Conflicts* (1995), men även kompletterat med senare texter (exempelvis Fraser & Honneth 2003; Honneth 2007; 2010) för att illustrera Honneths förändring i synen på relationen mellan arbete och erkännande över tid. Den erkännandeteori som presenteras i *The Struggle for Recognition* utgör den viktigaste generella erkännandeteori som skisserats (Smith 2012). Honneths erkännandeteori är särskilt viktig då den kom att lägga grunden för den samtida diskussionen om erkännande, och då nästintill samtlig litteratur på området antingen är en kritik eller vidareutveckling av Honneths teori. Det ter sig därför självklart att inkludera teorin som material i uppsatsen. Därefter introduceras sociologen Stephan Voswinkels

erkännandeteori. Voswinkel är den som på ett mest ambitiöst sätt kopplat ihop erkännande med arbete och formulerat en egen förståelse av erkännande utifrån detta (Heidegren 2009). Voswinkel bygger både vidare på och kritiserar Honneths förståelse av erkännande. Eftersom Voswinkels texter främst är utgivna på tyska kompletteras hans förståelse av erkännande med sekundärmaterial som återger och tolkar hans förståelse av erkännande, bland annat av Heidegren (2009a) och Smith (2012). Till sist riktas ett fokus mot psykologen och psykoanalytikern Christophe Dejours psykodynamiska erkännandeteori. Både Voswinkel och Dejours erkännandeteorier är betydande i diskussionen om erkännande och arbete eftersom de presenterar unika föreställningar av denna relation. Honneth, Voswinkel och Dejours befinner sig ofta i dialog med varandra och utgör på många sätt den moderna debatten om relationen mellan erkännande och arbete. Eftersom uppsatsen ämnar undersöka erkännande i förhållande till arbete ter det sig därför naturligt att inkludera deras respektive erkännandeteorier som material i uppsatsen.

I det fjärde och sista kapitlet utmynnar de olika föreställningarna av prekarisering, prekaritet och erkännande ut i en idékritik. Det analyschema som presenteras används för att strukturera idékritiken. Både begreppsanalysen och idékritiken innehåller referenser till sekundärlitteratur. Denna litteratur används i syfte att förklara och uttolka begreppen och teorierna som utgör studiens material.

1.4 Tidigare forskning

Det finns ingen tidigare forskning som undersökt den politisk-teoretiska relationen mellan arbetets prekarisering och erkännande på ett systematiskt sätt. Uppsatsen utgör därmed ett genuint bidrag till forskningen i det att den tillgodoser en systematisk analys av relationen mellan erkännande och arbetets prekarisering. Det finns däremot tidigare studier som undersökt gig-arbetares upplevelser av erkännande (Newlands 2022) och som vidgat konceptualiseringen av prekaritet utifrån erkännandeteori (Motakef 2019).

Newlands (2022) menar att det mot bakgrund av det prekära arbetets normalisering är viktigt att undersöka hur arbetare i dessa kontext erhåller sig och upplever erkännande i sitt arbete. Newlands genomför 41 intervjuer med deltidsanställda Foodorabud i Sverige och Norge, vilket hon klassificerar som plattformsförmedlat gig-arbete. Majoriteten av gig-arbetarna kategoriseras i sin tur antingen som entreprenörer eller deltidsanställda.

Newlands identifierar ett antal hinder för erkännande. De identifierande hindren är av intresse för denna studie eftersom de illustrerar upplevelser av möjligheten till erkännande i det som kan förstås som det prekariserade arbetet. Newlands menar att även om den plattformsförmedlade kommunikationen i sig inte hämmar erkännande, så gör automatiserad kommunikation i kombination med en hög omsättning och variation i personlig kontakt det. Kommunikationen mellan cykelbuden och det serviceteam som utgör den största kontakten med Foodora under arbetsdagen är delvis automatiserad. Detta innebär att cykelbuden möts av en blandning av mänsklig och icke-mänsklig kontakt, vilket Newlands menar kan leda

till upplevelser av avhumanisering hos arbetaren. Vidare har cykelbuden inte en fast kontaktperson i serviceteamet, utan blir ständigt tilldelade en ny kontakt. Enligt Newlands hämmar detta utvecklingen av institutionellt minne, vilket anses vara nödvändigt för etablerandet av långsiktiga former av erkännande. Enligt Newlands utgör den automatiserade kommunikationen ett exempel på *pseudo-erkännande*, erkännande från icke-mänskliga aktörer. Newlands identifierar även processer av *anthropotromism*, ett sökande mot det mänskliga, i intervjumaterialet. Sökande mot det mänskliga innebär att arbetarna vänder sig till mänskliga kontakter när möjligt, både för att nå en känsla av kollegialitet och erkännande. Newlands identifierar vidare olika former av *instrumentellt erkännande*. Instrumentellt erkännande, i form av bekräftelse och återkoppling på utfört arbete i syfte att motivera till mer ansträngning och effektivitet, upplevs av intervjupersonerna som *illegitima former av erkännande* eller till och med *falskt erkännande*. Skapandet av en konkurrensinriktad kultur, som priser eller utmärkelser och uppmärksamheten av högpresterande arbetsinsatser, ges som exempel på något som kan leda till upplevelsen av falsk erkännande. Parallellt med detta identifierar Newlands en avsaknad av uppskattning som inte kopplas direkt till prestation eller produktivitet. Enligt Newlands finns det vidare en dissonans mellan utvärderingen av cykelbudens arbetsinsats och arbetarnas uppfattning av det egna arbetet. Cykelbuden uttrycker enligt Newlands att utvärderingsmetoder av deras arbetet inte speglar den faktiska arbetsinsatsen, den faktiska verkligheten, och den ansträngning som det krävs för att utföra arbetet. Slutligen argumenterar Newlands att Foodora utgör en erkännandeinstitution drivna av nyliberala erkännandenormer. Inom denna institution är erkännande av vad arbetare gör tätt sammankopplat med normer av produktivitet i den nyliberala kontexten, menar Newlands.

Normalisering, instrumentellt och falsk erkännande, och dissonansen mellan den verklighet som utvärdering visar och det arbetande subjektets verklighet är intressanta teman som Newlands lyfter i sin studie och som kommer att återkomma i uppsatsens idékritik. Dessa aspekter kommer att lyftas för att illustrera möjligheten till erkännande i det prekariserade arbetet.

Motakef (2019) undersöker ”precarity of lite arrangement” i relation till Honneths erkännandeteori. Hon kompletterar sin förståelse av erkännande med Frasers syn på erkännanderelationer som något könat, och med Butlers föreställning av erkännande som något ambivalent och som något som är tätt sammankopplat med makt. Motakef illustrerar konceptets precarity of lite arrangements potential genom en fallstudie av ett par som befinner sig i det som beskrivs som en prekär arbets- och livssituation. Begreppet precarity of life arrangement avser uppmärksamma olika livsdimensioner där arbetaren försöker hantamera prekaritet i sin vardag. Livsdimensionerna kan både vara av subjektiv och objektiv karaktär. Begreppet avser vidare att belysa att det inte enbart är anställningsform som skapar ett tillstånd av prekaritet. Motakef breddar begreppet genom tre erkännandeteoretiska perspektiv. Det första perspektivet kallas för *erkännandeordning*. Vem upplever erkännande som problematiskt, varför och baserat på vilka normer? Det andra perspektivet avser *intersubjektiva erkännanderelationer* och ställer sig frågande inför vilken form av erkännande prekära arbetare strävar efter, och i vilka sfärer. Vilket erkännande lyckas respektive misslyckas de med att få? Vilka könade

strukturella hinder finns och vilka begränsande effekter har dessa hinder? Det tredje perspektivet ställer sig undrande inför hur prekaritet påverkar den prekära arbetarens *agens, framförhållning och autonomi*. Motakef menar att prekaritet i en eller flera dimensioner av livet inte nödvändigtvis leder till ett bristande erkännande och att prekaritet och erkännande är kopplade till varandra på både komplexa och motsägelsefulla sätt. Motakef anser slutligen att erkännande och avsaknaden av detsamma inte kan delas in i en binär konstruktion som antingen frigörande eller destruktivt.

De erkännande-teoretiska perspektiven är av intresse för uppsatsen då de illustrerar det komplexa förhållandet mellan prekaritet och erkännande. Men det är erkännandeteori som guidar utvidgningen av begreppet precarity of life arrangement i Motakefs studie, och inte tvärtom. Denna uppsats avser i stället att undersöka hur erkännande står sig i förhållande till arbetets prekarisering genom att undersöka möjligheten till erkännande i det prekariserade arbetet. Motakefs studie är vidare intressant för uppsatsen eftersom den belyser att det inte är fruktbart att dela in erkännande i en binär modell, en ståndpunkt vilket jag ansluter mig till i uppsatsen.

2 Prekaritet och arbetets prekarisering

I det följande kapitlet redovisas olika föreställningar om prekaritet och prekarisering som identifierats i den valda litteraturen. Begreppens respektive innebörder är omstritt i materialet. Det råder ingen större enighet kring hur begreppen ska förstås eller på vilken grund. Begreppen prekaritet och prekarisering kan betraktas som både analytiskt åtskilda och kompletterande. I det som följer redogör jag för olika föreställningar kring begreppen och hur de kan användas, vilken mening de tillskrivs och hur de kan kategoriseras. Kapitlet avslutas med att jag presenterar ett analyschema som delar in prekaritet och prekarisering i implicita/subjektiva och explicita/objektiva dimensioner, vilka tillsammans utgör en multidimensionell förståelse av prekaritet och prekarisering.

2.1 Prekaritet som osäkerhet och prekarisering som osäkerhetsgörande

Som Dejours et al. (2018) redogör för finns det olika uppfattningar kring hur den prekaritet som kännetecknar situationen för det arbetande subjektet i det prekära arbetet ska definieras. Definitionerna anses dock ha en gemensam nämnare, och det är den osäkerhet som präglar arbetet eller arbetaren. Författarna beskriver det prekära arbete som en ängsligt präglad situation av osäkerhet, instabilitet och skörhet som har sin grund i bristen på säkerhet. Dejours et al. identifierar även en framtidsaspekt i det prekära arbetet. De illustrerar detta genom att kontrastera det prekära arbetet med arbetslöshet: Arbetslöshet är en avsaknad av säkerhet som drabbar en här och nu, medan bristen på säkerhet i det prekära arbetet stäcker sig obestämmd in i framtiden. Ett tydligt exempel på det prekära arbetet manifesteras av det tillfälliga eller tidsbegränsade kontraktet, där anställningens fördelar och tillgången till en inkomst begränsas i tid eller blir tillfälliga. Dessa former av anställningskontrakt kan inte tillgodose trygghet menar författarna, vilket gör anställningen "[...] not just insufficient as employment but inadequate as employment too." Kalleberg (2009, s. 17) betraktar det prekära arbetet som "[...] the dominant feature of the social relations between employers and workers in the contemporary world." Med utgångspunkt i USA ser Kalleberg (2009, s. 2) det prekära arbete som "employment that is uncertain, unpredictable, and risky from the point of view of the worker." Han menar att det prekära arbetets konsekvenser är ekonomisk ojämlikhet, osäkerhet och instabilitet. Det prekära arbetet, som genomsyras av otrygghet och osäkerhet, påverkar dessutom människors hälsa negativt, exempelvis i form av höga stressnivåer. Samtidigt anses känslan av prekaritet bryta ner individens identitet. Kalleberg menar att människors sårbarhet

för prekaritet varierar, och att upplevelsen av prekaritet drabbar människor på olika sätt. Prekaritet kan utifrån detta tolkas som något som kan förstås i grader, med olika intensitet beroende av både strukturella och individuella faktorer. Även Dejours et al. (2018) noterar att ens känslighet för arbetsrelaterad oro är strukturellt beroende av ens sociala situation och i synnerhet den sociala grupp som man tillhör, som klass, kön, ras och funktionsvariation.

Rodgers (1989) förstår prekaritet som ett multidimensionellt begrepp som inkluderar instabilitet, bristande skydd, osäkerhet och social eller ekonomisk utsatthet. Det prekära arbetet förstås som något som består av flera dimensioner: arbeten kännetecknat av en kort tidshorisont eller en stor risk för att förlora jobbet, avsaknad av kontroll över arbetet, arbetsförhållanden och lönebildning, och en låg inkomst. Även graden av, eller snarare bristen på, skydd i arbetet inkluderas som en dimension. Graden av skydd inkluderar exempelvis faktorer som i vilken utsträckning arbetarna är skyddade mot dåliga arbetsförhållanden och diskriminering, omfattade av socialt skyddsnet, och hur de skyddas genom lag och kollektiv organisering som fackligt skydd.

Kreshpaj et al. (2020) har genomfört en interdisciplinär forskningsöversikt för att identifiera konceptualiseringar och operationaliseringar av prekär anställning utifrån både kvalitativa och kvantitativa studier. De identifierar tre dimensioner i förståelsen av prekär anställning. De tre dimensionernas sammanfattas som *anställningsotrygghet*, *bristande inkomst* och *brist på rättigheter och skydd* i arbetet. Den tredje dimensionen inkluderar avsaknad av facklig organisering. Författarna menar att det inte råder någon konsensus kring hur prekär anställning ska förstås som begrepp, och att dess konceptualisering i hög grad är beroende av kontext. De menar att termerna ”atypical” och ”nonstandard” ofta används för att referera till prekär anställning i Europa, medan man i USA ofta använder termen ”contingent work” för att beskriva detsamma.

Southwood (2010) utgår från både egen erfarenhet och teori för att teckna ett liv genomsyrat av prekaritet orsakat av en prekär arbetssituation. Southwood (2010, s. 14) förstår prekaritet som en konstellation av osäkerhetsfaktorer och som en ”teoretisk beskrivning av otrygghet i arbetslivet”. Southwood beskriver en tillvaro präglad av känslor av osäkerhet och otrygghet, maktlöshet inför planerande av sin egen tid och sitt eget liv, och en total avsaknad av förutsägbarhet och rutiner. Otryggheten och osäkerheten utgör en konstant under det som Southwood kallar för en flexibilitetsepok. Southwood (2010, s. 27) argumenterar att det är en avgörande betydelse att sätta ord på ”[den] amorfa rädsla som för det postfordistiska subjektet framstår som en naturkraft, eller som något vars källa ligger inom individen själv snarare än i ett medvetet utformat maktsystem.” Han har därmed en önskan om att dels konkretisera och definiera ett känslotillstånd, dels att bryta prekaritetens avpolitisering och individualisering genom att diskutera ämnet.

Southwood (2010, s. 30) menar att prekaritet har kommit att uppmärksammas på senare tid grund av att de som tidigare varit skyddade av ”fordismens relativa stabilitet” har kommit att omfattas av den. På ett liknande sätt menar Alberti et al. (2018, s. 449) att sociala grupper som tidigare varit skyddade från marknaden och dess tillhörande osäkerhet blir alltmer exponerade för osäkerhet i vår samtid. Enligt

Southwood skiljer sig dock den samtida prekariteten från dess tidigare former. Ett längre citat är här på sin plats:

Vad som möjligen särskiljer den postfordistiska prekariteten från dess tidigare tappningar är det sätt varpå den ompaketerats till något positivt av tvetungna politiker och kostnadsbesparande chefer, vilka framställer den som en epokgörande form av frigörelse från tråkiga gamla livstidsanställningar. Idag sägs arbete både vara ett stärkande livsstilsval och en fråga om individuellt ansvar. Om du råkar hamna i prekaritetens kvicksand är det enligt självhjälpsdoktrinen upp till dig själv att kravla dig upp [...] (Southwood 2010, s. 30)

Resonemanget illustrerar en föreställning om prekaritet som något som kommit att fabriceras som en form av frigörelse, att arbetet är en fråga om livsstilsval och att både tillgången till och avsaknaden av arbete är individens ansvar. Här blir det enligt min uppfattning relevant att relatera det som Southwood beskriver som den postfordistiska prekariteten till förändringar i arbetsetiken. Att den postfordistiska prekariteten skiljer sig från dess tidigare skepnader i form av att arbete framställs som ett självförverkligande val snarare än en börda är i enlighet med den samtida arbetsetiken, ett resonemang vilket återkommer i nästkommande kapitel. En arbetsetik som bygger på att arbete är något som bidrar till det arbetande subjektets självutveckling och därmed är en belöning i sig.

2.2 Trygghetens död och osäkerhetens födelse?

Det råder en oenighet i litteraturen kring huruvida och till vilken utsträckning anställningar som avviker från tillsvidareanställningen kan användas som bevis för det prekära arbetets utbredning – och i vilken grad det går att tala om det prekära arbetet som en generell tendens utifrån detta (Dejours et al. 2018). En oenighet som hör samman med en annan skiljelinje i litteraturen, nämligen huruvida prekaritet bör kopplas till *anställning* eller *arbete*. Det finns studier vars resultat motsätter sig att det skulle ha skett en strukturell förändring av anställningsformer från tillsvidareanställningar till tillfälliga anställningar och att det skulle ha skett en generell ökning av upplevelsen av osäkerhet kopplat till arbete (Dejours et al. 2018). Både Doogan (2015) och Fevre (2007) tillfaller denna kategori. Samtidigt som de varken ser några bevis för framväxten av en prekär arbetsklass eller för att det tillfälliga arbetet skulle ha ersatt det fasta, så erkänner båda att det finns en oro kring det osäkra arbetet och att det finns en *prekaritetsdiskurs* (Dejours et al. 2018). Både Doogan och Fevre menar att det finns en ideologisk funktion bakom dessa oroskänslor och att prekaritetsdiskursen används för att förstärka denna oro – exempelvis av arbetsgivare som vill att arbetstagare ska betrakta sig själva som svaga och osäkra, både i konkurrens med varandra och gentemot arbetsgivare (Dejours et al. 2018).

Doogan (2015, s. 43) betraktar prekaritet som en form av social kontroll där arbetare disciplineras av rädslan för arbetslöshet och av osäkerheten i arbetet.

Doogan (2001; 2009) uttrycker sig kring denna osäkerhet i termer av ”manufactured uncertainty”. Med det menas att osäkerheten inte en naturlig del av samhällsutvecklingen, utan snarare produkten av nyliberal politik. Här går det enligt mig att tolka prekariteten som någon form av dissonans mellan *verkligheten* och *framställningen* av densamma, men där prekariteten likväl får reella konsekvenser för det arbetande subjektet, dess agens och upplevda makt. Prekariteten tycks därmed kunna förstås som verktyg för att tygla det arbetande subjektet.

Dejours et al. (2018) argumenterar för en alternativ förklaring till dissonansen mellan osäkerheten och tillsvidareanställningens, i alla fall påstådda, fortsatta dominans. Förklaringen, och detta är av stor viktigt för deras resonemang, tar sin utgångspunkt i en distinktion mellan *osäkerhet kopplat till anställning* och *osäkerhet kopplat till arbete*. Det huvudsakliga argumentet är att det enbart är osäkerhet i relation till anställning som visar sig i anställningsstatistiken, och att det därmed krävs en tydlig analytisk åtskillnad mellan osäkerhet kopplat till arbete och osäkerhet kopplat till anställning. Om man utgår från en förståelse av prekaritet och prekarisering som baseras på anställningsform, så hamnar även data kring anställningsformer, som längd, omfattning och så vidare, i centrum. Författarna argumenterar att osäkerhet i relation till arbete inte bara kan förstås som något som är kopplat till anställningsform, utan att prekariteten sträcker sig bortom anställningskontraktet och dess innehåll:

[...] employment on a long term contract leaves plenty of room for deep-rooted feelings of insecurity in relation to work. [...] There are a host of ways in which one can find oneself feeling insecure in one's work, not just in one's employment, and good reasons can be provided for supposing that this is not an accidental feature of contemporary work organizations, but a systematic or cultural one (Dejours et al. 2018, s. 38)

Som citatet illustrerar kan ett flertal andra faktorer, både kulturella och systematiska, påverka subjektets känsla av prekaritet i arbetet. *Utvärdering av prestation* inom samtida arbetsorganisationer lyfts som ett sätt genom vilken arbetet kan genomgå en prekarisering. Om det arbete man utför ständigt utvärderas så är det enligt författarnas resonemang inte konstigt att osäkerhet introduceras i ett arbete där den tidigare aldrig funnits. Exempelvis även i den fasta anställningen. Även Tweedie (2013, s. 101) skiljer, i enlighet med Dejours et al., mellan osäkerhet kopplat till anställning och osäkerhet kopplat till arbete: ”[...] measures of workplace insecurity that assess contemporary *experiences* of work reveal a different picture to measures of job security concerned with income and tenure alone”. Jag vill här påstå, i enlighet med det resonemang som förs av både Dejours et al. och Tweedie, att en tydlig analytisk distinktion mellan *upplevd prekaritet i arbetet* och *prekaritet kopplat till anställning* är värdefull och en förutsättning för en djupgående förståelse av fenomenet. Att fokusera på upplevd prekaritet öppnar upp för en förståelse och analys av den levda erfarenheten. Att betrakta prekariteten som ett multidimensionellt begrepp, som rymmer både subjektiva upplevelser och

mätbara omständigheter, är därmed enligt min uppfattning en förutsättning för att kunna närma sig och analysera fenomenet på ett tillfredsställande sätt.

2.3 Performativ prekarisering

Som nämnt i uppsatsens inledande kapitel presenterar jag en användning av begreppet prekarisering som något performativt, som en process över tid. Hürtgen (2021) menar att prekarisering inte längre kan betraktas som ett problem som drabbar vissa sociala grupper, utan måste förstås som en generell omstrukturering av relationen mellan arbete och kapital. Alberti et al. (2018) anser att prekaritetsbegreppet har urvattnats och att det underminerar dess politiska effektivitet. I stället argumenterar de för ett fokus på prekarisering som en *process*, med ett fokus på både objektiva och subjektiva dimensioner. Alberti et al. (2018, s. 450–451) menar att det finns en skillnad mellan explicit och implicit prekarisering, där den förstnämnda formen av prekarisering utgörs av kontraktsform, medan den andra omfattar upplevelser av prekarisering. Kategoriseringen av prekarisering i Albert et al. överensstämmer med Dejours et al. och Tweedies multidimensionella förståelse av prekaritet och prekärt arbete, där både subjektiva och objektiva dimensioner tas i beaktning.

Della Porta, Hänninen, Siisiäinen och Silvasti (2015) förstår processer av prekarisering som något som börjar i arbetsmarknaden som ett resultat av ekonomiska, sociala, politiska och kulturella omvandlingar i kapitalismen. De betraktar inte prekarisering som något som är isolerat till arbetsmarknaden, utan som något som genomsyrar hela livet. Författarna uttrycker sig som följande kring prekarisering:

Prekarization can mean many more working poor with low incomes, decreasing job quality, tighter work control, lower social security, and fewer welfare services – but ultimately it can mean total colonization of life by capital, leading to absolute individual uncertainty in precarity and to weakening bargaining power of wage-earners and other paid labourers (Della Porta et al. 2015, s. 289)

Som citatet illustrerar argumenterar författarna för en förståelse av prekarisering som *kapitalets totala kolonialisering av livet självt*. De betraktar prekarisering som något som skapar en fullständig osäkerhet hos individen och som underminerar arbetarnas förhandlingsmakt gentemot arbetsgivare. Författarna betraktar prekarisering som ett begrepp vars mening ständigt omprövas (Della Porta et al. 2015). Att betrakta prekarisering som en process tillåter olika, och även motsägelsefulla, inslag i förståelsen och upplevelsen av prekaritet. “Since precarization does not follow some uniform rational pattern but can be quite singular and even arbitrary – even if still structurally determined – the experiences of precariousness can also be complex, variable, fragmentary, and always quite particular”, argumenterar författarna (Della Porta et al. 2015, s. 3). Relaterat till

detta förstås prekarisering som något som i en hög grad är beroende av individen eller gruppen som den berör: "The conventional quality of precarization makes it clear that the making and unmaking of precarity is always crucially dependent on the characteristics of the groups of people and persons involved" (Della Porta et al. 2015, s. 288). På ett likartat sätt betraktar Neilson och Rossiter (2008) prekaritet som en erfarenhet, men samtidigt som något som inte kan kopplas till specifika erfarenheter och platser. Det vill säga, det finns ingen stabil, ren och empirisk essens som kännetecknar prekariteten. Författarna menar i stället att prekariteten bör förstås som en rörlig erfarenhet: "Insofar as we are precarious, we are always on the move" (Neilson & Rossiter 2008 s. 63). Prekariteten är därmed en erfarenhet utan en stabil essens, och kan variera mellan kontext. Neilson och Rossiter ser vidare prekariteten som *normen* i den kapitalistiska produktionen och reproduktionen, snarare än fordismen. Därmed menar författarna att fordismens organisation utgör ett undantag från normen, och inte prekariteten i sig.

2.4 Arbetets prekarisering – det nya normala?

Kan prekarisering förstås som något *nytt*, eller snarare som en konstant som kännetecknar arbete under den kapitalistiska logiken? Som redovisats för i föregående del menar Neilson och Rossiter att prekariteten utgör normen och inte ett undantag. Hürtgen och Voswinkel (2017) undersöker genom en intervjustudie hur *normalt anställda*, vilket avser personer som befinner sig i mitten av sin karriär, i en relativt stabil anställning och har en medelhög kompetensnivå, och *inte* i en prekär social situation uttrycker förväntningar på arbete. Utifrån intervjumaterialet arbetar Voswinkel och Hürtgen fram två grundläggande analytiska skiljelinjer; den mellan *krav* och *begär* och mellan *normal* och *normativ*. Enligt Voswinkel och Hürtgen innebär arbetsrelaterade krav att man hyser en *legitim förväntning*, som antingen uppfylls eller som man behöver kämpa för att få uppfyllt. Intervjupersonerna i studien förstår arbetsrelaterade krav som något legitimt. Dessa krav är vidare inbäddade i en föreställning om en normativ ordning med regler – i detta fall den värld som arbete utgör. Normer och regler förstås av författarna som en referenspunkt utifrån vilken krav kan legitimeras. I kontrast till krav kan begär inte legitimeras med hänvisning till den normativa ordningen. Krav kan dessutom omvandlas till begär om de normer som tidigare har rättfärdigat dem inte längre betraktas som giltiga.

Tre huvudsakliga normativa principer kopplat till arbetets domän och mer specifikt skiljelinjen mellan krav och begär urskiljs i intervjumaterialet. Den första principen utgår ifrån att prestation, och vad som krävs för att göra en bra arbetsinsats, ska belönas på arbetsplatsen. Den andra principen framkommer i form av att intervjupersonerna tematiserar sig själva som människor i sitt arbete – att de ska bli behandlade på lika villkor i sin individualitet, oavsett av egenskaper som kön, ålder, eller sexualitet. Att vara människa i arbetet har en stark koppling till mänskliga rättigheter, och rätten till dessa oberoende av prestation. Den tredje principen är idén om att vara en *social varelse* som kan finna sig i olika

livssituationer, där den sociala existensen både måste möjliggöras och respekteras. Principen om att förstås som en social varelse kan realiserats rent ekonomiskt, genom tid, och genom att säkerställa att ens arbete lämnar plats för andra aspekter av ens liv som familj, relationer och intressen.

Den andra analytiska skiljelinjen som Hürtgen och Voswinkel identifierar utifrån materialet är som nämnt den mellan normal och normativ. Normal syftar på mest förekommande eller vanlig. Normativ avser i stället hur något *bör* vara. Hürtgen och Voswinkels menar att studien visar på en komplex motsättning mellan det normala och det normativa. Det finns en osäkerhet hos intervjupersonerna om de egna kraven på arbetet fortfarande är legitima inom ramen för den rådande normativa ordningen.

In short, even though they conceive of their working conditions as “normal,” in fact they see them as being exceptional. The normal employment relationship increasingly turns out not to be normal and general any more, but is instead a privilege that is becoming rarer, and is often viewed with envy by others. The interviews indicate that employees are in fact extremely uncertain about whether their claims and the norms that underlie them are still even generally valid (Hürtgen & Voswinkel 2017, s. 124)

Citatet illustrerar att samtidigt som intervjupersonerna betraktar sina krav som normala, framstår den egna situationen som *exceptionell* – inte minst i relation till upplevelsen av hur arbetsförhållandena förvandlas i den egna omgivningen. En omgivning där korttidskontrakt, en osäker inkomstsituation och arbetslöshet upplevs som allt vanligare.

Hürtgen och Voswinkels studie visar på att även de som befinner sig i en ”normal” arbetssituation påverkas av arbetets prekarisering. Resultatet visar på en ambivalens kring huruvida ens krav på och i arbetet fortfarande är legitima inom den normativa ordningen, eftersom de dels ser sina krav som normala, dels ifrågasätter dess normativitet. Hürtgen och Voswinkel illustrerar även hur arbetets prekarisering kan påverka förväntningar på arbete, även hos arbetande subjekt som befinner sig i en relativt stabil arbetssituation. Detta kan tolkas som att arbetets prekarisering har en generell påverkan på det moderna arbetslivet, och därmed inte kan förstås som något isolerat.

2.5 Analysschema: En multidimensionell förståelse av subjektiv och objektiv prekaritet och prekarisering

Utifrån det valda materialet kan begreppen prekaritet och prekarisering förstås som två kompletterande men analytisk åtskilda begrepp. Föreställningen av prekaritet och prekarisering pendlar mellan att vara en levd erfarenhet och något mätbart. Prekaritet i förhållande till arbete förstås som antingen subjektiv eller upplevd

prekaritet vilken baseras på erfarenheter från det moderna arbetslivet, i kontrast till objektiv eller mätbar prekaritet som bland annat kopplas till anställningsform och inkomsttrygghet. Även prekarisering, som åsyftar en process, har en dubbel betydelse där prekarisering kan förstås som antingen något explicit eller implicit. Begreppen används därmed på olika sätt, men kan i min mening kombineras för att illustrera en tendens i av det senmoderna arbetslivet. Att enbart förstå prekaritet och prekarisering i relation till arbete i termer av anställning är i min mening begränsade, då en rad osäkerhetsfaktorer som går utanför anställningsform osynliggörs. Prekariteten kan inte bara kopplas till anställningskontraktets specifika form, utan måste betraktas som ett nytt *socialt tillstånd* – som ett nytt sätt att leva (Mattoni 2015). Jag menar därför att det är värdefullt att förstå prekaritet och prekarisering som multidimensionella begrepp som inkluderar subjektiva och objektiva dimensioner, med syfte att teoretiskt närma sig dess skepnad.

Prekaritet och prekarisering används på ett sätt som sammanfattas i analys-schemat nedan. Analys-schemat syftar till att strukturera den idékritik som begreppsanalysen mynnar ut i. Prekaritet och prekarisering kan förstås utifrån en skala med positioner som inkluderar data om arbetsmarknaden till en position som inkluderar förståelsen för individens liv (della Porta et al. 2015), och därmed som något som inkluderar både subjektiva och objektiva dimensioner. Här blir det återigen mer fruktfyllt att tala om grader av prekaritet och prekarisering, snarare än att förstå det som en strängt dualistisk modell mot säkerhet och osäkerhet som motsatspar. Utifrån min tolkning kan man betrakta prekaritet och prekarisering i arbetet som något som kan ha gemensamma nämnare, men som kan upplevas på många olika sätt av de arbetande subjekten. Upplevelsen av prekaritet och prekarisering kan därmed förstås som något som till en hög utsträckning är beroende av olika subjektiva livsförutsättningar och omständigheter (Mattoni 2015).

Sammanfattningsvis, i detta kapitel har jag redogjort för och kategoriserat olika förståelser av prekaritet och prekarisering i relation till arbete. Jag har även presenterat ett analys-schema. Analys-schemat används i idékritiken för att strukturera analysen av relationen mellan arbetets prekarisering och erkännande.

	Prekarisering	Prekaritet
Objektiv/ explicit	Objektiv/explicit prekarisering (mätbar prekarisering, som förändringar i kontraktsform, intern konkurrens, utvärdering)	Objektiv/explicit prekaritet (fokus på mätbarhet och synlighet, som exempelvis anställningsform)
Subjektiv/ implicit	Subjektiv/implicit prekarisering (upplevd prekarisering med utgångspunkt i arbetet, fokus på arbetet som utförs, prekarisering som en erfarenhet)	Subjektiv/implicit prekaritet (fokus på det arbetande subjektets känsla av prekaritet, prekaritet som en erfarenhet)

3 Erkännande och arbete

I det följande kapitlet redogör jag för tre olika teorier om erkännande. Kapitlet inleds med en kort redogörelse för erkännandets tre analysnivåer –mikro, mellan och makro – med en utgångspunkt i Heidegren (2009). De tre konceptualiseringarna av erkännande som presenteras flyter mellan dessa nivåer, och uppsatsen gör även det. Därefter redogör jag för och diskuterar Honneth, Voswinkel och Dejours användning av erkännande i relation till arbete. Ett fokus läggs på att jämföra och kritiskt utvärdera de olika teoretiseringarna.

3.1 Erkännandets tre analysnivåer

Enligt Heidegren (2009) kan erkännande förstås som något som rör sig mellan tre analysnivåer: en mikro-, mellan-, och makronivå. På en mikronivå handlar erkännande om det *interpersonella*, om attityder, gester och handlingar. Hur erkännandet av den andre kommer till uttryck, och *vad* som erkänns, kan däremot skilja sig åt. Här går det även att skilja mellan erkännandehandlingar och missaktningshandlingar, menar Heidegren. Den första avser att genom en handling eller gest erkännande eller bejaka en människa, medan den andra avser att genom en handling eller gest missakta någon. Mellannivån avser *mellanmänniska relationer* och den *kvalité* som dessa relationer uppvisar *över tid*. Här hamnar relationernas utvecklingshistoria i centrum, menar Heidegren: ”*mönster* av attityder, gester och handlingar som präglar och strukturerar relationen mellan två personer” (2009, s. 71). Makronivån avser *institutionaliserade erkännandeordningar*. Vilka legitima förväntningar på erkännande som subjektet kan inneha är beroende av den erkännandeordning som institutionaliserats i ett visst samhälle, menar Heidegren. Genom att socialiseras in i ett visst samhälle, och in i en viss erkännandeordning, kommer individen att utveckla särskilda förväntningar på erkännande, och dessa förväntningar kommer att betraktas som legitima av subjektet. Institutionaliseringsen av erkännandeordningar är vidare beroende av historiska processer och strukturella omvandlingar. Här är den grundläggande idén att varje samhällsform har en viss erkännandeordning, och att dessa förändras med samhället. Erkännandeordningar kan därmed förändras över tid.

3.2 Honneths teori om erkännande

I det följande presenterar jag filosofen Axel Honneths teori om erkännande. I sin bok *The Struggle for Recognition* skisserar Honneth (1995) en normativ och kritisk samhällsteori om erkännande. Teorin är normativ i det avseende att den utgör en utgångspunkt från vilken det är möjligt att göra normativa omdömen om samhället, vilket kan inkludera omdömen om sociala strukturer, institutioner och historiska utvecklingstendenser (Heidegren 2009). Erkännandeteorin kan kategoriseras tillhöra den kritiska teorin i det att den gör anspråk på mänsklig frigörelse (Honneth 2007; Smith 2012). Honneths teori bygger vidare på en immanent kritik. Det innebär att teorin utgår från de värden och principer som återfinns i det samhälle vars praktiker eller strukturer kritiserar (Wilhelm 2019).

3.2.1 Tredimensionellt erkännande

Honneths erkännandebegrepp är flerdimensionellt och består av tre sfärer. De tre erkännandesfärerna korresponderar i sin tur till tre former av positiv självrelation, vilka tillsammans möjliggör formandet av *personlig identitet* (Honneth 1995; Fraser & Honneth 2003; Heidegren 2022). Den första erkännandesfären är *kärlek*, vilket möjliggör ett grundläggande *självförtroende*. Den andra erkännandesfären är *rättigheter*, vilket lägger grunden för *självaktning*. Den tredje erkännandesfären utgörs av *solidaritet*, vilket möjliggör (själv)uppskattning eller på engelskan *esteem* (Honneth 1995).

Grundläggande för Honneths (1995) erkännandeteori är att intersubjektivt eller ömsesidigt erkännande är en förutsättning för skapandet av individuell autonomi och identitet. Som Heidegren (2022a, s. 99) formulerar det är utgångspunkten för Honneths erkännandeteori att om det inte är omöjligt, så är det i vart fall osannolikt, att etablera en positiv identitet på egen hand – vilket även formar hans antagande om ett mänskligt behov av olika former av erkännande. Vi *ser* därmed oss själva genom andra. Genom erkännandet blir vi även beroende av andra människor, inte minst för vår frihet. Honneths erkännande-teoretiska förståelse av frihet utgår ifrån att frihet är bunden till och skapas genom intersubjektivt erkännande i det tre erkännandesfärerna (Wilhelm 2019).

Erkännande och personlig identitet möjliggör *individuellt självförverkligande* (Heidegren 2022a, s. 99). Samtidigt som det ömsesidiga positiva erkännandet är en förutsättning för individuell och kollektiv autonomi, så kan ett nekat erkännande leda till minskad individuell autonomi och skada den personliga identiteten (Renault 2010, s. 140). Nekat erkännande refereras till som *misskännande* i Honneths (1995) erkännandeteori.

3.2.2 Erkännande som (själv)uppskattning och samhällets arbetsdelning

Den tredje erkännandesfären har en stark koppling till arbete. Eftersom uppsatsen undersöker erkännande i relation till det prekariserade arbetet, avgränsar den sig till att undersöka den tredje erkännandesfären. Den tredje erkännandesfären har en explicit koppling till samhällets arbetsdelning. Individens värde baseras på, och dennes identitet möjliggörs, genom dennes bidrag till det allmänna genom arbete (Honneth 2007). Här hamnar ett fokus på det erkännande som samhället ger individen. Den som ger erkännande är därmed av kollektiv karaktär.

En förutsättning för skapandet av en positiv självrelation där individen kan relatera positivt till sina egenskaper och förmågor är erkännande i form av uppskattning (Honneth 1995; 2007). Det är via den tredje erkännandesfären som (själv)uppskattning tillgodoses, eller nekans, i form av att individen kan värdera sina egenskaper och förmågor (Honneth 1995). "Själv" kan placeras inom parentes då det är fråga om både en yttre och inre värdering av subjektets egenskaper och förmågor. Honneth (2007, s. 75) uttrycker det som följande: "With regard to this last dimension of recognition, and considering related research, we can claim with relative certainty that a person's social esteem is measured largely according to what contributions he or she makes to society in the form of formally organized labor". Honneths förståelse av erkännande som uppskattning centreras därmed i en stor utsträckning kring den uppskattning som tilldelas individens bidrag till samhället genom dennes arbete (Honneth 1995; Smith 2012; Deranty 2012).

Enligt Honneth (1995) förutsätter värderingen av individens egenskaper en gemensam värdehorisont eller värdegemenskap, inom vilken etiska värden och mål formuleras, och som agerar som samhällets *kulturella självförståelse*. Denna värdegemenskap agerar som en referensram mot vilka individens egenskaper och arbetsprestationer evalueras efter dess sociala värde – vilket även avgör vilket mått av erkännande i form av uppskattning en specifik individ, egenskap och insats ska tilldelas. Som Honneth (1995, s. 122) själv uttrycker det: "... their social 'worth' is measured by the degree to which they appear to be in position to contribute to the realization of societal goals".

Inom ramen för den tredje erkännandesfären är det individens individualitet och förmågor som kan få erkännande, vilka kan få mer eller mindre uppskattning beroende av värderingen av individens bidrag till samhället (Boston 2018). För uppsatsens syfte avgränsar jag mig till att fokusera på hur Honneth använder sig av uppskattning i relation till arbete. Detta utesluter emellertid inte att de andra erkännandeformerna förekommer och blandas i arbetets sfär. Rättsligt erkännande förekommer givetvis genom lagstiftning, men denna erkännandesfär behandlas inte specifikt i uppsatsen.

Likt det rättsliga erkännandet är den tredje erkännandesfären beroende av den historiska utvecklingen, vilket innebär att den måste både förstås och analyseras utifrån strukturella förändringar (Honneth 1995). Vilka egenskaper och vilka bidrag till det gemensamma som får uppskattning är därmed beroende av historiska processer och förändringar i de värden och mål som utgör värdegemenskapen. Om

arbetets prekarisering kan förstås som en strukturell förändring av arbetet, är det därmed av relevans att undersöka hur detta påverkar möjligheten till erkännande.

Graden av erkännande som ska tilldelas en viss arbetsinsats mäts sålunda mot rådande normer och värden, mot den gemensamma värdehorisonten. Honneth betraktar samtida normer och värden som starkt präglade av *marknaden*. Marknaden består av ”unwritten, inexplicit norms and rules that implicit determine [...] how the value of certain goods is to be estimated and what should be legitimately respected in the exchange (Honneth 2010, s. 232). Relationer av ömsesidigt erkännande i form av uppskattning förmedlas därmed i huvudsak av och genom marknaden (Boston 2018). Med andra ord en form av marknadsförmedlat erkännande.

3.2.3 Prestationsprincipen

Även om Honneth (1995) refererar till den tredje erkännandesfären som solidaritet, kommer han senare att hänvisa till erkännandesfären i termer av *prestation* kopplad till samhällets arbetsdelning (Fraser & Honneth 2003; Motakef 2019). Honneth sammankopplar närmare bestämt arbete och erkännande genom *prestationsprincipen* (Fraser & Honneth 2003; Bona 2018; Heidegren 2009, s. 108). Prestationsprincipen utgör den tredje erkännandesfärens normativa grund. Prestationsprincipens innehåll, och vad som ska räknas som en arbetsinsats värdig erkännande, kan utmanas och förändras över tid. Prestationsprincipen handlar om vilken grad av uppskattning som en viss arbetsinsats erfar. Både lönenivå och den sociala status som ett visst yrke tilldelas är exempel på uppskattning. Här kan en låg lön och låg social status förstås som en låg uppskattning från det omgivande samhället (Fraser & Honneth 2003). Reaktionen mot exempelvis låg social status eller låg uppskattning för en arbetsprestation kan betraktas som *kamper för erkännande*. Här blir fördelningskamper likställda med kamper om erkännande. Med andra ord ser Honneth även materiella fördelningsstrider som kamper för erkännande (Fraser & Honneth 2003). Fördelning av social status och materiella resurser kan därmed utifrån detta tolkas som fördelning av erkännande.

3.3 Voswinkel: Erkännande som *värdesättning* och erkännande som *beundran*

I det följande presenterar jag sociologen Stephan Voswinkels teori om erkännande. Två frågor som strukturerar Voswinkels (2012a) syn på erkännande är dels vilken sorts arbete som får erkännande, dels vilken form av erkännande som arbete får. Det är därmed en fråga om dels vilka kategorier av arbeten som kan nå erkännande, dels hur detta erkännande kommer till uttryck. Erkännanderelationer i arbete är alltid av *asymmetrisk* karaktär, menar Voswinkel (2012b). Utifrån detta

argumenterar han att arbete alltid innebär både erkännande och icke-erkännande. Voswinkel menar att erkännande både reflekterar och producerar den sociala ojämlikhet och dominans som arbetsrelationer anses bestå av. Att erkännande producerar social ojämlikhet och dominans skiljer Voswinkels föreställning av erkännande från den som Honneth presenterar. Erkännande betraktas även som en form av kapital (Voswinkel 2012a; 2012b). Voswinkel (2012a, s. 292) skriver: ”In order to secure and increase it, the subject must deal with recognition strategically, precisely it must treat it as a form of capital and strive to secure and increase it.”

Arbetsrelaterat erkännande har både en sammansvetsande och differentierande karaktär (Voswinkel 2012a; 2012b). Voswinkel (2012b) menar att erkännandeformernas motstridiga sidor, dess sammanfogande sida i kontrast till dess differentiering, kan illustreras genom att skilja på *vertikalt* och *horisontellt* erkännande – där de två formerna anses både komplettera och stå i konflikt med varandra. Denna indelning lägger även grunden för de två erkännandekategorierna *värdesättning* och *beundran*. Erkännande som värdesättning förstås som ett horisontellt erkännande, medan erkännande som beundran som ett vertikalt erkännande. Det är därmed fråga om två olika kategorier av erkännande. Erkännande som värdesättning har enligt Voswinkel (2012a) tillhörighet, till en grupp eller en värdegemenskap, som grund. Här står arbetarens bidrag i fokus, där dennes bidrag eller arbetsinsats förstås som en uppoffring från arbetarens sida. Erkännandet relaterar även till tacksamhet för insatser gentemot varandra och till det gemensamma (Voswinkel 2012b).

Till skillnad från erkännande som värdesättning har erkännande som beundran en differentierande grund (Voswinkel 2012b). Voswinkel (2012a) menar att erkännande som beundran kännetecknas av olikhet i stället för gemenskap eller likhet, där beundran förstås som erkännande av imponerande insatser, prestation, prestige och framgång på marknaden. Smith och Deranty (2012) formulerar det som att det är prestation och resultat som är centralt för den erkännandeform som kännetecknas av beundran. Det är resultatet i sig som spelar roll, inte hur resultatet uppnåtts. Och eftersom processen inte värderas, försvinner även det värde som uppoffring tidigare haft.

Erkännande som värdesättning och erkännande som beundran förstås som två kategorier av erkännande. I den förra kategorin erkänns den sorts arbete som skett under en lång tid, där arbetaren har tillägnat större delen av, eller hela, sitt liv i arbetet, och som genomsyras av lojalitet från arbetarens håll. Erkännandets form kommer till uttryck genom exempelvis jubileumscermonier och olika arbetsrelaterade fördelar som semester, jobbsäkerhet, och så vidare (Smith 2012). Här betraktas erkännande som ett sätt att uppmärksamma subjektets arbete, där dennes arbete förstås som en uppoffring (Smith & Deranty 2012). I den senare kategorin är det den exceptionella prestationen eller framgången som erkänns, där resultatet av prestationen står i fokus.

Enligt Voswinkel (2012a) sker en rörelse mot erkännande som beundran som den dominerande erkännandeformen på arbetsmarknaden. Det är därmed fråga om etablerandet av en ny erkännandeordning. Voswinkel menar att den strukturella omvandlingen från taylorism till post-taylorism utmanar de erkännanderelationer som kännetecknar den förra. I Voswinkels resonemang innebär skiftet från

taylorismen till post-taylorismen ett skifte från just erkännande baserat på värdesättning till erkännande baserat på beundran. Han sammanflätar förändringar i arbetets organisation med förändringar av erkännandeformer.

3.3.1 Vilka sorts arbeten får erkännande?

Övergången från pliktens etik till självförverkligande är ytterligare ett kännetecken hos post-taylorismens era, menar Voswinkel (2012a). Mer specifikt argumenterar han att arbete som baseras på pliktens etik inte kan förvänta sig erkännande. Att göra sitt jobb av plikt är inte längre en attraktiv egenskap på den moderna arbetsmarknaden, och därmed inte heller tillräckligt för att få erkännande. Att inte längre kunna förvänta sig pliktbaserat erkännande får särskilda konsekvenser för ”enkla” arbeten och arbeten med låg social status. Samtidigt som människor i dessa arbeten inte kan kräva erkännande för att ha utfört sitt arbete, sin plikt, kan de inte heller begära att arbetet ska beundras eller ännu mindre hävda att de självförverkligas genom sitt arbete. Voswinkel (2020, s. 746) skriver: ”People who do ‘simple’ work especially emphasize their own necessity and usefulness, and often do this to compensate for the fact that they cannot view their work as a form of self-realization”. De som inte kan få erkännande via social prestige eller materiellt via inkomst betonar därmed istället arbetets mening för samhället, med betoning på den uppoffring som arbetet innebär: ”The reference to meaningful work here emphasizes the sacrifice, the severity of the work, and demands for appreciation – precisely because one can expect no admiration for their competences, success, and income” (Voswinkel 2020, s. 747). Frågan blir vad som händer med möjligheten till erkännande om det arbetande subjektet inte längre kan förvänta sig erkännande för dennes uppoffring?

3.3.2 Arbetets subjektivering underminerar erkännande

Arbetets subjektivering är centralt i Voswinkels resonemang om erkännandets förändring i och med arbetets omstrukturering. Arbetets subjektivering har en dubbel betydelse och åsyftar två tendenser som både kan komplettera och komma i konflikt med varandra (Voswinkel 2012a). Arbetets subjektivering åsyftar dels de ökade kraven på subjektivitet, egenansvar och self-management, dels de krav som ställs på arbetaren i det arbete som denne utför. Här blir självförverkligande ett grundläggande begrepp för att förstå arbete under post-taylorismen. Voswinkel (2012a, s. 287) uttrycker det som följande: “[...] workers today do not work because they *have to* but because they *want to*”. I post-taylorismens era konstrueras arbetet inte längre som ett måste, och kan inte längre förstås som en uppoffring från arbetarens sida, utan arbetet konstrueras i stället som en form av *självförverkligande*. Voswinkel menar att övergången från att betrakta arbete som ett måste, en plikt, till att se det som form av självförverkligande påverkar det arbetsrelaterade erkännandet i grunden. Enligt Voswinkel underminerar arbetets subjektivering erkännande som värdesättning, och han argumenterar att erkännande

framöver bara kan förväntas i form av beundran: “by defining one’s relationship to work as a self- relation, and not as a contribution or even as a sacrifice, one forgoes appreciation for it” (Voswinkel 2012a, s. 289). Utifrån detta resonemang verkar vi finna oss i en situation där vi inte längre kan förvänta oss erkännande för enbart utfört arbete, men egentligen inte heller för arbete generellt när detta mer och mer framställs som något som det arbetande subjektet gör för att förverkliga sig själv.

3.3.3 Ett paradoxalt erkännande

Enligt Voswinkel (2012a) ger arbetets subjektivering upphov till ett paradoxalt erkännande. Subjektivering, i termer av självförverkligande och självorganisering, utgör en normativ förväntan som ställs på arbetaren, vilket gör det till ett *externt krav*. Men eftersom dessa krav konstrueras som subjektets *egna behov* så kan inte erkännande, i form av värdesättning, nås genom att uppnå de ställda kraven. Detta utgör det moderna erkännandets paradox. Genom arbetets subjektivering finns det en yttre förväntan, exempelvis från arbetsgivaren, om att arbetaren ska självförverkliga sig i och identifiera sig med sitt arbete, samtidigt som de externa kraven konstrueras som arbetarens egna behov. Som Smith (2012, s. 98) uttrycker det kring Voswinkels resonemang: ”if you realize yourself in your work, isn’t that its own reward?” Idéen om det självförverkligande arbetet, och att detta i sig är något som subjektet begär, tycks därmed underminera erkännande i arbete. Arbetets subjektivering påverkar därmed erkännande i arbete i grunden i och med skiftet från en föreställning av arbete som en börda, till något självförverkligande. Att begära självförverkligande genom sitt arbete innebär vidare att släppa taget om erkännande i form av uppskattning för utfört arbete.

To want to realise oneself through work entails a corresponding giving up of the moral claim to appreciation. by defining one’s relationship to work as a self- relation, and not as a contribution or even as a sacrifice, one forgoes appreciation for it (Voswinkel 2012a, s. 289)

Arbetets subjektivering innebär upplösningen för erkännande som värdesättning, argumenterar Voswinkel (2012a). De arbetande subjekt som befinner i sig ett arbete där man enbart genomför normala plikter, där man inte når framgång, kommer inte längre att nås av en erkännandeform som centrerar kring värdesättning, utan kommer i stället mer och mer mötas av icke-erkännande. Här blir även det arbetande subjektet ensam ansvarig för avsaknaden av erkännande. Som Voswinkel skriver: “As a result, they must take responsibility for their lack of recognition, precisely because they have not been able to present a case for admiration” (2012a, s. 294).

Subjektiveringen av arbetaren leder med andra ord till ett paradoxalt erkännande (Voswinkel 2012a). Dels i det att självförverkligandet är ett externt krav men framställs som individens egna behov. Här kan subjektet, enligt Voswinkel, inte längre kräva erkännande som värdesättning. Vidare innebär subjektiveringen att arbetaren alltmer måste släppa en förväntan om att få erkännande som beundran för

ordinära arbetsinsatser, vilket leder till att erkännandet blir beroende av subjektets ständiga framgång.

3.4 Dejours: En psykodynamisk erkännandeteori

I det följande presenterar jag psykologen och psykoanalytikern Christophe Dejours psykodynamiska erkännandeteori. Grundläggande för teorin är att den utgår från den *mening* som upplevs av subjektet och teorin grundar sig på arbete som en *aktivitet*. Erkännande tillskrivs ett stort positivt värde i teorin som skisseras hos Dejours. Erkännande – som utgörs av andra människors omdömen – är ett sätt att få det arbetande subjektet att relatera positivt till den egna arbetsinsatsen och den egna förmågan. Men även ett sätt att manifesteras subjektets värde och, om än indirekt, bidra till den egna identiteten.

3.4.1 Vertikalt och horisontellt erkännande

Dejours (2012) förståelse av erkännande är specifikt kopplat till arbete som en aktivitet. Detta innebär att teorin utgår från den aktivitet som arbetet utgör i förståelsen av erkännande. Dejours användning av begreppet erkännande är vidare av en multidimensionell karaktär (Smith & Deranty 2012). Enligt Dejours (2012) utgör erkännande en konstruktion av *omdömen* av det arbetet som utförs. De omdömen som utgör grunden för erkännande kan i sin tur delas in i olika kategorier utifrån en *vertikal* och en *horisontell* axel. Det vertikala och horisontella erkännandet utgör två sätt att bli sedd, eller bejakad, genom. Det vertikala erkännandet består av andra personers omdömen av *användbarhet*, där den som faller omdömet gör det ovanifrån. Exempelvis från personer som befinner sig i en chefsposition. Det vertikala erkännandet, där användbarhet står i fokus, förutsätter någon form av *mätbarhet* (Smith 2012). Dejours (2007, s. 77) skriver: "what is evaluated can only correspond to what is visible (the materialised part of production) and what has no proportional relationship to real working." Synlighet är därmed en förutsättning för mätbarhet. I kontrast består det horisontella erkännandet av omdömen från kollegor eller övriga personer i professionen, med andra ord av människor som är direkt involverade i arbetet och vet vilka hinder, kunskaper och egenskaper som behövs för att utföra ett gott arbete (Smith & Deranty 2012; Dejours 2012). Det som bedöms här är skönheten eller kvalitén på arbetet som utförs (Dejours 2012; Smith 2012).

3.4.2 Erkännande för något man *gör*, i stället för någonting man *är*?

De två erkännandekategorierna har en sak gemensamt, och det är att de enbart riktar in sig på arbete i sig, och inte på vem arbetaren är och dennes identitet (Dejours 2012). Denna distinktion är grundläggande för Dejours förståelse av erkännande.

Som han själv formulerar det fokuserar begreppsliggörandet av erkännande enbart på arbetarens bidrag till arbetsorganisationen, där det uteslutande är arbetets användbarhet och kvalitet som utgör grund för erkännande. Erkännande för ens arbete kan däremot ha starka effekter på *subjektets identitet* och mentala hälsa, men betraktas som indirekta. Erkännande, som bygger på omdömen från andra, kan därmed indirekt bidra till förstärkt identitet hos det arbetande subjektet. Dejours (2012, s. 228) formulerar det som att: ”The relationship between identity and work is mediated as well: by the *others*, in their judgment of recognition.” Med andra ord utgörs erkännande av andras omdömen av utfört arbete. Omdömen som kan bidra till stärkt identitet hos det arbetande subjektet. Följaktligen kan erkännande både ha en formativ och destruktiv påverkan på subjektets identitet (Smith & Deranty 2012). När arbetaren lyckas i sitt arbete kan det bidra till att stärka dennes självförståelse men när arbetet utgör en för stor utmaning kan det bryta ner dennes psyke (Smith & Deranty 2012). Att exempelvis få erkännande för kvalitén på det utförda arbetet kan enligt Dejours (2012) bidra till att förstärka det arbetande subjektets personlighet i form av att dennes identitet bekräftas på ett positivt sätt. Omdömen förmedlar därmed erkännande som kan få en, om indirekt, positiv eller negativ effekt på det arbetande subjektets identitet. De som faller omdömena, alltså som ger erkännandet, förstås här som en kollektiv struktur.

3.4.3 Lidande och erkännande

Grundläggande för Dejours (2012; 2007) föreställning av erkännande och arbete är att allt arbete innebär *lidande*. Dejours menar att erkännande av arbetarens faktiska arbete kan ge mening åt det lidande som arbetet med ofrånkomlighet innebär. Erkännande kan därmed utgöra en motkraft mot lidande eller alienation. Om erkännande däremot inte tillgodoses, kan lidandet inte heller omvandlas till något positivt eller bli till något meningsfullt. ”The struggle against madness”, skriver Dejours (2012, s. 245) ”[...] entails both the subject’s confrontation with reality and the recognition of his or her action by others.” Erkännande kan innebära (psykiskt) lidande när erkännandet inte utgörs av ett omdöme som grundar sig i arbetets sanna karaktär eller när erkännandet inte reflekterar den aktivitet som arbetet faktiskt innebär (Dejours 2012). Dissonans mellan det omdöme som erkännandet utgör – och som det arbetande subjektet upplever – och den egna verkligheten kan därmed orsaka lidande. Olika upplevelser av verkligheten kan därmed komma i konflikt och orsaka en upplevelse av bristande eller nekat erkännande.

Dejours (2012) betraktar bristen på erkännande som ett återkommande tema i arbetets sfär. När subjektets arbete inte erkänns av andra kan det leda till olika former av alienation, vilket kan förstås som synonymt med lidande. Alienation manifesteras genom att det arbetande subjektet inte upplever erkännande för sitt arbete och sina arbetsinsatser. Alienation kan trigga identitetskriser, men även påverka subjektets självförtroende och skapa en osäkerhet kring den egna verkligheten om subjektet inte upplever att den självupplevda verkligheten – *som arbetet äger rum i* – reflekteras i de omdöme som erkännandet utgör.

3.5 Tre konceptualiseringar av erkännande

Några huvudsakliga skiljelinjer urskiljs mellan de tre teoribildningarna. Honneth fokuserar i stor utsträckning på samhällets värdering, medan Dejours och Voswinkel fokuserar på erkännande och aktiviteten av att arbeta i sig. Ur denna skiljelinje föds en annan – den kring värderingen av den *mänskliga erfarenheten*. Den levda erfarenheten relaterar till subjektets upplevelse av erkännande, vilken inte nödvändigtvis behöver sammanfalla med det omgivande samhällets föreställning av erkännande (Hörnqvist 2022). Lamont (2022) talar exempelvis om erkännandeklyftor för att beskriva glappet mellan arbetares uppfattningar av värde och det lägre värde som arbetarna *tror* att samhället tillskriver dem. Erkännandeklyftor blir därmed en benämning på glappet mellan *levd erfarenhet* och *uppfattningar* av samhällets värdering.

Honneth har med tiden kommit att lokalisera sin kritik till samhällets organisering av arbete (Deranty 2012), medan Dejours och Voswinkel till stor utsträckning tar avstamp i aktiviteten att arbeta i sig. Det finns därmed en nivåskillnad i utgångspunkten för de tre erkännandeteorierna. Honneth utgår i stor utsträckning från de normer som genomsyrar samhällets socio-ekonomiska organisering (Deranty 2012). Honneths förståelse av erkännande i relation till arbete fokuserar på individens bidrag till det gemensamma och prestationsprincipen som vägledande norm för erkännande i arbetets sfär. Enligt Honneth är krav på en rättvis arbetsdelning legitima eftersom arbete är en viktig källa till erkännande, vilket i sin tur möjliggör frihet (Dejours et al. 2012). Honneth betraktar arbete som en individuell och kollektiv strävan efter frigörelse (Angella 2016). Hos Honneth är det en kollektiv form av erkännande eller misskännande som det arbetande subjektet blir föremål för. Det är en kollektiv värdering av dennes förmågor, egenskaper och bidrag till det allmänna.

Voswinkel presenterar en tydlig och välformulerad teoretisering av erkännande i relation till arbete. Voswinkel bygger i stor utsträckning vidare på Honneths erkännandeteori, men han fördjupar erkännande som uppskattning genom att dela in det i två former: *värdesättning* och *beundran*. Voswinkels användning av begreppet relaterar, likt Dejours, till det arbete som utförs. Fokuset ligger dels på *vilket* arbete som får erkännande, dels vilken *form* erkännandet antar – värdesättning eller beundran. Erkännandet kan både ges kollektivt och individuellt. Dejours närmar sig erkännande genom att fokusera på arbetarens bidrag till arbetsorganisationen. Det är därmed inte erkännandet av individens arbetsinsats, baserat på rådande strukturella normer i ett samhälle, som står i centrum. I stället riktas ett fokus på det faktiska arbetet som utförs, det arbetande subjektet och dess erkännanderelationer till andra i sin omgivning. Man kan därmed säga att teorin tar sin utgångspunkt i både det intrapersonella och det interpersonella.

Sammanfattningsvis har kapitlet presenterat tre teorier om erkännande och deras respektive relation till arbete. I kapitlet som följer presenteras en idékritik där jag ställer de tre konceptualiseringarna av erkännande mot de olika förståelserna av prekaritet och prekarisering som presenterats i uppsatsen.

4 Idékritik

It is surely one of the great challenges facing recognition theory as social research to identify, explain, and perhaps even liberate us from the illusions of recognition that permeate the contemporary sphere of work

Nicholas H. Smith 2012, s. 105

Hur påverkar arbetets prekarisering möjligheten till erkännande? Det är uppsatsens frågeställning och dess svar beror på hur prekarisering, prekaritet, och erkännande i relation till arbete förstås. Som redovisats för i begreppsanalysen kan prekaritet och prekarisering förstås i subjektiva och objektiva termer, eller om man så vill: *implicita* och *explicita*. Vidare har tre konceptualiseringar av erkännande i relation till arbete presenterats.

I den följande idékritiken ställer jag föreställningar om prekaritet och prekarisering mot de olika erkännandeteorierna för att undersöka möjligheten till erkännande och om erkännandeteorierna lever upp till sina egenformulerade värden i ljuset av arbetets prekarisering. Ett fokus riktas mot att kritiskt närma sig och jämföra teoriernas relevans. Jag presenterar även en kritik mot Honneths teori om erkännande. Jag argumenterar att Honneths erkännandeteori måste omformuleras och presenterar utvecklingslinjer framåt för att säkerställa dess kritiska och radikala potential.

4.1 Arbetets prekarisering synliggör erkännandets ambivalens

Erkännande har en inneboende ambivalens. Det är den huvudsakliga tesen som drivs i uppsatsen. Detta placerar uppsatsen mitt i debatten om erkännandets vara. Erkännande har en dubbelhet som kan förstås i ljuset av erkännandets negativa och positiva idétradition. Men i stället för att förstå erkännande som antingen det ena eller det andra, som frigörande eller förtryckande, argumenterar jag att själva *ambivalensen är det som kännetecknar erkännande*. Det tjänar ingenting till att dela in erkännandet efter en binär konstruktion där det måste vara det ena eller det andra. Jag menar att erkännande inte entydigt kan förstås som något negativt eller positivt. Erkännande kan, i relation till arbetets prekarisering, simultant agera frigörande och förtryckande för det arbetande subjektet. Ställer man vidare erkännande i relation till prekarisering blir det tydligt att erkännande dels driver prekarisering och exploatering, samtidigt som det även kan agera som en motkraft mot lidande, alienation och rentav bidra till mening. Jag menar att arbetets subjektiva och

objektiva prekarisering på ett övertygande sätt illustrerar erkännandets tendens till att både agera frigörande och förtryckande: Att arbetets prekarisering synliggör något som kan beskrivas som erkännandets *hot and cold dynamik* – ena stunden en varm bekräftelse, i den andra en kall avsaknad av desamma.

Jag argumenterar att arbetets prekarisering tycks försätta erkännandeteorierna i en situation där de delvis kommer i konflikt med sina egna anspråk. Hos Honneths erkännandeteori är ömsesidigt och tredimensionellt erkännande en förutsättning för *frihet* och mänsklig *frigörelse*. Här är erkännande motsatsen till underkastelse (Hörnqvist 2022). Hos Dejours erkännandeteori betraktas erkännande som en motkraft mot lidande och alienation, och därmed synliggörs tron på erkännandets *positiva potential*. Samtidigt ser Dejours att erkännande, som utgörs av omdömen, kan ha en destruktiv inverkan på det arbetande subjektet om omdömena inte bekräftar dennes upplevelser av den verklighet som arbetet utgör. Voswinkel återfinns, enligt min tolkning av hans erkännandeteori, i något mer av en mellanposition. Erkännande kan här agera frigörande, men strävan efter erkännande kan även vara en form av underkastelse. Voswinkel betraktar erkännande som något asymmetriskt, där asymmetriska erkännanderelationer kan kopplas till social dominans och förtryckande strukturer. Här är det lätt att tänka sig en asymmetrisk erkännanderelation mellan arbetsgivare och arbetstagare. Det är vidare inte främmande att tänka sig att denna asymmetri förstärks genom arbetets prekarisering. Den subjektiva prekariseringen, känslan eller upplevelsen av osäkerhet, försätter det arbetande subjektet i en desto mer skör och maktlös position gentemot arbetsgivare. Som Doogran och Fevre noterar kan prekaritetsdiskursen, oavsett det prekariserade arbetets verkliga utbredning, bidra till att förstärka arbetares känsla av maktlöshet, skörhet och osäkerhet gentemot arbetsgivare och chefer. Upplevelsen av prekaritet, oavsett om artificiell eller inte, är därmed ett kraftfullt verktyg för att försätta arbetaren i en svag position. Och kanske ett effektivt verktyg för att göra denne beroende av erkännande för att känna sig värdig och uppskattad.

Honneth betraktar positivt ömsesidigt erkännande som en förutsättning för individens identitet och autonomi, där arbete kan förstås som en av de grundläggande sfärerna för att möjliggöra detta. Honneths användning av erkännande i relation till arbete centrerar kring individens bidrag till samhället, och därmed lokaliserar förståelsen i en stor utsträckning till en makronivå där värderingen av individens egenskaper och arbetsinsats står i centrum. Vilka egenskaper tillskrivs det arbetande subjektet som befinner sig i det prekariserade arbetet? I delar av materialet som ligger till grund för begreppsanalysen av prekarisering och prekaritet fick vi se att individen ofta tillskrivs ansvar över sitt liv och sina misslyckanden – i form av exempelvis arbetslöshet – och att dessa förstås specifikt som personliga misslyckanden. Att vara ett arbetande subjekt under arbetsförhållanden genomsyrade av prekaritet erbjuder därmed lite erkännande i form av att det är individen i fråga som det är fel på. Vidare kan man fråga sig hur identitetsbyggandet påverkas av det faktum att livsmisslyckanden individualiseras och kanske till och med förstärks genom avsaknad av erkännande, vilket också kan förstås precis som ett personligt misslyckande.

I kapitlet om prekaritet och prekarisering blir det tydligt att prekaritet kan förstås som en teoretisering av osäkerhet, och prekarisering som en teoretisering av osäkerhetsgörande av arbete. Att detta rent objektivt kan inkludera osäkra arbetskontrakt, som är tillfälliga i sin karaktär och inte kan tillgodose trygghet eller en säker inkomst, eller en mer subjektiv karaktär av upplevelser av osäkerhet och oro. När erkännandeteorin tar sitt avstamp i övergripande samhällsstrukturer, och inte i erfarenheter, blir det även svårt att prata om något annat än en objektiv prekarisering och explicit prekaritet. Detta blir specifikt till en utmaning för Honneths erkännandeteori. Teorin tycks inte kunna synliggöra eller förhålla sig till den subjektiva eller implicita prekariteten och prekariseringen. Arbete kan prekariseras genom introduceringen av faktorer som utvärdering, vilket ofta bygger på att göra arbetet mätbart. Arbetet kan även framstå som temporärt och prekärt genom att osäkerhet introduceras genom intern konkurrens, vilket kan tolkas som både något subjektivt och objektivt. Utvärdering, mätbarhet, och intern konkurrens kan göra så att arbetet upplevs som både villkorat och osäkert. Enligt Dejours erkännandeteori ter sig synlighet och någon form av mätbarhet som en förutsättning för det vertikala erkännandet. Hos Honneth återkommer samma tema i det att individens arbetsprestation utgör den huvudsakliga grunden för erkännande.

Kanske bör vår tids vägledande *normativa princip* förstås som prekariseringen självt. Bör det prekariserade arbetet få ett kollektivt erkännande, eller är det bara kontraproduktivt om målet är mänsklig frigörelse? Är det möjligt att erkänna den enskildes insatser på en mikronivå, utan att bidra till skapandet av och upprätthållandet av en ny prekariserad ordning? Det verkar som att även själva den normativa ordningen i vilken vi förankrar våra upplevelser genomgår en prekarisering. Jag menar att det är rimligt att tänka sig, i enlighet med de slutsatser som Hürtgen och Voswinkel kommer fram till, att även *normativa förväntningar på erkännande* förändras i och med arbetets prekarisering.

Utgör det prekariserade arbetet ett hinder för erkännandets positiva potential? Honneth, Voswinkel och Dejours erkännandeteorier förenas i att det finns en positiv potential hos erkännande. Men deras tilltro till dess positivitet tycks variera. Positivitet tycks vara själva grunden i Honneths teori. Voswinkels erkännandeteori är enligt min tolkning den mest skeptiska av de teorier som presenteras i det att erkännandets dubbelhet betonas. Enligt Dejours psykodynamiska erkännandeteori kan erkännande agera som en motkraft mot det lidande som arbete anses innefatta. Utifrån detta är det rimligt att tänka sig att erkänna även bör kunna utgöra en motkraft med lidande i det prekariserade arbetet, där prekariteten i sig enligt min tolkning kan förstås som en form av lidande. Som visats i analys-schemat vacklar prekarisering och prekaritet mellan att vara en upplevelse och något mätbart. Implicit eller subjektiv prekarisering och prekaritet förstås i termer av upplevelser och erfarenheter av detsamma i arbetet. Här får just *känslan* av prekaritet och prekarisering en stor roll. Explicit eller objektiv prekarisering förstås i stället i termer av *mätbarhet*, och kopplas många gånger specifikt till anställningen. Utifrån en multidimensionell förståelse av prekarisering och prekaritet kan även den fasta anställningen innebära olika former av osäkerhet, eftersom förståelsen sträcker sig bortom enbart den osäkerhet som så kallade otrygga anställningar, som exempelvis behovs- eller projektanställningar kan innebära. För att förstå just erfarenheter av

osäkerhet i arbetet, blir den subjektiva dimensionen extra viktig eftersom denna synliggör levd erfarenhet bortom det rent mätbara. Utifrån denna insikt är det i min mening rimligt att tänka sig att *erkännandets potential till att motverka lidande i arbete är beroende av att lokalisera förståelsen av erkännande till både levd erfarenhet och värdering*. Här blir återigen det som både Voswinkel och Dejours benämner som horisontellt erkännande centralt. I Dejours föreställning om erkännande tilldelas det horisontella, eller kollegiala, erkännandet ett särskilt värde. Med andra ord det erkännande som det arbetande subjektet kan få för det arbete som faktiskt utförs. Jag anser att man inte ska underskatta hur det horisontella erkännandet, med Dejours ord, kan vara en motvikt mot lidande även i det prekariserade arbetet. Att uppleva att kollegor som befinner sig i samma situation erkänner den egna arbetsinsatsen och ens personliga egenskaper – och som därmed även kan värdera arbetsinsatsen som värdefull på ett unikt sätt eftersom de är delaktiga i arbetet. Det kan dock uppstå lidande hos det arbetande subjektet om erkännande, som enligt Dejours utgörs av omdömen, orsakar en dissonans mellan *subjektets verklighet*, vilken arbetet är förankrad i, och *den verklighet som erkännandet bekräftar*. Här skulle man enligt min tolkning av Dejours erkännandeteori kunna tänka sig att mätbarhet, en förutsättning för vertikalt erkännande, kan skapa dissonans mellan det arbete, i form av både ansträngning och tid, som en viss arbetsuppgift kräver. Kanske kan utvärdering av arbete i sig betraktas som en form av misskännande, i alla fall i de situationer där det finns en tydlig skiljelinje mellan de formella kraven på en bra arbetsinsats och arbetarens egen upplevelse av vad som krävs för att göra ett bra, eller kanske tillräckligt bra, arbete.

Det horisontella erkännandet, från subjekt som befinner sig i och delar likartade erfarenheter och kunskaper av arbetet, verkar kunna förstås som en motkraft mot arbetets alienerande effekter, och enligt min tolkning även det *prekariserade arbetets allmänna alienation*. Det horisontella erkännandet kan, om vi följer Dejours resonemang, bidra till att bekräfta *den egna verkligheten* – som implicita eller subjektiva erfarenheter av prekaritet och prekarisering – och därmed agera som en tröst. Kanske blir det horisontella erkännandet, som både Voswinkel och Dejours erkännandeteori diskuterar, en överlevnadsstrategi i ett arbete och en verklighet genomsyrad av prekaritet. Men här kan jag inte låta bli att ställa frågan: Är detta något positivt? Eller är erkännandets positiva och bekräftande sida själva förutsättningen för kapitalismens reproduktion och det arbetande subjektets exploatering?

4.1.1 Subjektiv prekarisering, arbetets subjektivering och pseudoerkännande

Inom ramen för den subjektiva prekariseringen är det möjligt att föreställa sig något som jag kan kalla för *symboliskt erkännande*. Att bli uppmärksam och uppmuntrad för sina arbetsprestationer, utan materiell kompensation. Erkännande kan få en att göra saker gratis, det vill säga utan materiellt erkännande. Hos Honneth

utgör priset på ens arbete, alltså lönen, den grundläggande formen av erkännande i arbetets sfär. Det symboliska erkännandet kan därmed ställas i skarp kontrast till det materiella erkännandet. Symboliskt erkännande kan vara att få en billig arbetssko i plast som undersköterska inom vården, i stället för drägliga arbetsvillkor eller höjda löner. Det kan även vara symbolhandlingar i form av uppmuntrande ord eller utmärkelser som ”årets säljare”. Och vem vågar att *inte* vara effektiv, att *inte* prestera, att *inte* bli årets säljare i den rådande erkännandeordningen? Som Rosa (2013, s. 112) formulerar det: ”den snabbare vinner och profiterar, den långsammare förlorar och hamnar på efterkälken.”

Det går att tänka sig att yrken som befinner sig på en längre position i klasstrukturen i en större utsträckning är föremål för det symboliska erkännandet. Kanske går det till och med att uttrycka sig i termer av att det symboliska erkännandet ersätter det materiella i vissa fall. Exempelvis i de yrken som enligt Voswinkels föreställning av erkännande inte kan vara föremål för beundran. Här blir det vidare rimligt att tänka sig att det enbart är den som *ger* erkännandet som också vinner på det. Det går därmed att se det symboliska erkännandet som något asymmetriskt, som enbart en part gagnas av.

Instrumentellt erkännande är ett tema som återfinns i den tidigare forskningen som presenteras i början av uppsatsen. Att erkännande används instrumentellt innebär att erkännandet inte tilldelas ett egenvärde i sig, utan i stället används för att uppnå något, exempelvis ökad effektivitet eller vinst. Som Kocyba (2011) resonerar kan uttryck för erkännande i en ekonomisk kontext upplevas som instrument som ska motivera människor att öka produktiviteten utan att exempelvis höja deras löner. På ett likartat sätt menar Boston (2018) att erkännande kan användas som en strategi för att påverka och exploatera arbetare. Smith (2012) argumenterar på ett dylikt sätt när han betonar att det finns en risk att erkännande enbart används som ett sätt att uppnå strävan efter vinst för den organisation där det arbetande subjektet arbetar, vilket refereras till som just erkännandets instrumentalisering. De prekära cykelbuderna i Motakefs (2019) studie ger uttryck åt en liknande upplevelse när de beskriver vad de upplever som ett instrumentellt erkännande för att öka deras prestation och effektivitet – ett erkännande som snarare blir till en form av misskännande eller rentav ett *falskt erkännande*. Uttryck för erkännande i form av vertikal uppmuntran och bekräftelse kan därmed förstås som ett sätt att komma ifrån eller som ett substitut för materiellt erkännande i form av exempelvis höjda löner, där löner på arbetsmarknaden i sig kan förstås som en form av erkännandeordning i det senkapitalistiska samhället. Enligt min tolkning kan både instrumentellt erkännande och symboliskt erkännande förstås som två former av pseudoerkännande.

Arbetets subjektivering erbjuder nya sätt att instrumentalisera det arbetande subjektet. När arbete ompaketerats som självförverkligande, och som något positivt, får det konsekvenser för både arbetaren och möjligheten till erkännande. Heidegren (2009, s. 107) beskriver det som att även arbetarens inre värld tenderar att ”koloniserar och tas i anspråk som en produktiv kraft” genom arbetets subjektivering. Att erkänna arbetarens individuella förmågor öppnar därför upp för möjligheten till att instrumentalisera dessa på ett strategiskt vis, menar Heidegren.

Erkännandets begränsade, och kanske till och med exploaterade sida, synliggörs i min mening tydligt genom detta.

Som vi såg i kapitlet om erkännande argumenterar Voswinkel för att erkännande som beundran kommer bli den dominerande formen av erkännande i arbetets sfär. Detta innebär att arbeten, arbetsuppgifter och arbetsinsatser som inte betraktas som beundransvärda prestationer kommer att få svårt att nå erkännande. Voswinkel menar vidare att arbetets subjektivering, och specifikt dess ledord om självförverkligande, gör det svårt för de som inte befinner sig i arbeten som betraktas som självförverkligande att nå erkännande. Enligt Smith (2012, s. 99) legitimerar idén om arbete som självförverkligande det prekära och exploaterande arbetet samtidigt som det orsakar psykiskt lidande:

The relentless pressure of successful self-presentation, staged moreover to put the true self on show, leaves us stressed, anxious, and prone to depression. Something that was originally intended as a means of enhancing individual self-esteem, and of increasing the range of opportunities for individual fulfilment, thus leads paradoxically to pathologies of low self-esteem and inner emptiness.

Det blir här tydligt att subjektiveringen kan agera som en länk mellan subjektiv prekarisering och instrumentellt erkännande. Att ständigt prestera och investera sig själv i sitt arbete (inte som ett måste för sin materiella överlevnad utan för att man själv vill!) samtidigt som detta i sig nästan aldrig är tillräckligt. Här agerar erkännandet i sin ambivalens som en källa till både bekräftelse och lidande.

4.2 Att osynliggöra arbetets innehåll och prekariseringens subjektiva dimension

En kritik som har riktats mot Honneths konceptualisering av arbete och erkännande är att hans erkännandeteori vänder sig ifrån aktiviteten av arbetet i sig, och därmed inte förmår att synliggöra det lidande som arbete kan innebära, i synnerhet under kapitalistiska arbetsformer, vilket bland andra Boston (2018) noterar. Kritiken inkluderar att teorin är likgiltig inför den specifika arbetsaktiviteten vilken arbetaren deltar i, så länge det arbetande subjektet är någorlunda uppskattat av det resterande samhället för sin arbetsinsats (Boston 2018). Med andra ord osynliggörs arbetet i sig.

Honneth har i sina senare texter omvärderat begreppet erkännande kopplat till arbete över tid. En rörelse som gör det svårt att både redogöra för och förstå hur Honneth egentligen ser på relationen mellan erkännande och arbete, och i synnerhet det moderna arbetet. Honneths förståelse av erkännande och arbete förblir i min mening den mest vaga av konceptualiseringar som presenteras i uppsatsen. Ingen entydig bild av relationen mellan arbete och erkännande framstår. Detta kan givetvis bero på en rad olika faktorer. En förklaring till teorins vaghet går att finna i att hans kritiska förståelse av arbete har kommit att lokaliseras på olika nivåer över

tid. Kanske illustrerar denna vaghet att Honneth själv inte är på det säkra på hur relationen mellan arbete och erkännande egentligen ska förstås. I *The struggle for recognition* (1995) ligger ett fokus på värderingen av individens förmågor och egenskaper utifrån samhällets värdegemenskap, medan fokuset sedan har kommit att förflyttas alltmer mot arbetsprestation och individens bidrag till samhällets arbetsdelning (se exempelvis Fraser & Honneth 2003). Även Honneths kritiska conceptualisering av arbete, som bygger på vilken nivå den immanenta, den interna, kritiken av arbete ska lokaliseras, har förändrats över tid (Bona 2018). Honneth (2007, s. 69) skriver att: "Critical Theory must be able to believe itself capable of identifying empirically experiences and attitudes that give a pre-theoretical indication that its normative standpoints have some basis in social reality". Citatet illustrerar att Honneth här menar att den kritiska teorin måste ha en förankring i den sociala verkligheten och medföljande upplevelser. I sina senare skrifter argumenterar Honneth däremot att arbete i sig, och levda erfarenheter från arbetsplatsen, *inte* kan utgöra grund för normativa slutsatser då de inte kan vara *universella* i sin karaktär. Som Honneth (2010, s. 237) uttrycker det: "[...] we cannot justify our criticism of given relations of work on the basis of the judgments of employees". Därmed går det varken att dra normativa slutsatser från arbetet i sig eller basera en arbetskritik på subjektets upplevelser, som bland andra Deranty (2012) noterar. Av detta följer exempelvis att upplevelser av lidande i arbetet och krav på frigörelse eller demokratiskt inflytande inte kan guida hur arbetet kan omvandlas framåt. Detta skiljer Honneth från den användning av erkännande i relation till arbete som både Dejours och Voswinkel representerar, som i stället har en stark förankring i de arbetande subjektets verklighet.

Här blir det lägligt att fråga sig huruvida Honneths teori bara förmår att kritisera de institutionella strukturer och normer som omger arbete, och inte den aktivitet som arbetet i sig utgör (Boston 2018). Deranty (i Boston 2018) ställer sig frågande till en kritisk förståelse av arbete som bara kritiserar institutioner och inte arbetsaktiviteten i sig. På ett liknande sätt menar Deranty och Smith (2012) att Honneths tidigare texter återger relationen mellan erkännande och arbete på ett starkare sätt än hans senare texter. En kritik som kan sammanfattas i att den menar att Honneths övergång från att fokusera på erkännande i relation till den aktivitet som arbete utgör i sina tidigare texter, till att studera övergripande normer i sina senare, är en rörelse i fel riktning. Även Angella (2016) motsätter sig Honneths senare ståndpunkt och menar i stället att det är möjligt att dra normativa slutsatser från arbetet i sig. I likhet med dessa författare ställer jag mig kritisk till den rörelse över tid som Honneths föreställning av relationen mellan erkännande och arbete uppvisat.

Om Honneths föreställning av arbete och erkännande bortser från aktiviteten av att arbete i sig, då blir frågan huruvida Honneths erkännandeteori kan utgöra grund för en kritisk analys av möjligheten till erkännande i arbete, och mer specifikt det prekariserade arbetet? En stor del av den litteratur och forskning som presenterats betraktar prekaritet och arbetets prekarisering som en negativ företeelse och erfarenhet. Prekaritet kan betraktas som ett tillstånd av osäkerhet där makten över planeringen av det egna livet blir till en omöjlighet – i fråga om tillgång till arbete, inkomst och trygghet. Hos Dejours och Voswinkels teoribildning om erkännande

blir det möjligt att ta vara på dessa erfarenheter för att förstå och analysera relationen mellan erkännande och arbete – det ter sig dock inte möjligt att göra detsamma med Honneths erkännandeteori. Här vill jag dock återigen betona den analytiska distinktionen mellan objektiv och subjektiv prekarisering. Kanske kan det vara så att de objektiva dimensionerna av arbetets prekarisering kan analyseras på ett tillfredsställande sätt med hjälp av teorin i fråga eftersom prekarisering i form av exempelvis anställningsform är mätbara och generaliserbara i sin karaktär. Däremot ser jag det som svårt att använda teorin för att analysera hur den subjektiva prekariseringen påverkar möjligheten till erkännande. Om de subjektiva dimensionerna, i form av erfarenheter, känslor, och andra levda erfarenheter, i enlighet med Honneths resonemang inte kan utgöra grund för kritik av rådande samhällsförhållanden – då ter sig Honneths erkännandeteori i min mening tämligen tandlös. Rosa (2013, s. 104) menar att ”*verkligt mänskligt lidande*” utgör den kritiska teorins normativa utgångspunkt – det som driver själva kritiken. Rosa argumenterar vidare att den som ansluter sig till denna idé måste utgå från den vardagliga erfarenheten. Honneth ansluter sig, enligt min tolkning, inte till denna idé, med andra ord har han rört sig bort ifrån en teori som är förankrad i livserfarenhet och den kritiska teorins grund. Likt Hörnqvist och Lindgren (2022) menar jag att det är viktigt att den kritiska teorin uppmärksammar förhållanden som begränsar människans frihet. Att ta hänsyn till den mänskliga erfarenheten är en förutsättning för att kunna ta hänsyn till lidande i förståelsen av erkännande. En erkännandeteori som inte lämnar utrymme för det arbetande subjektets upplevelser blir därmed blind för att se lidande, som alienation eller prekaritet. Det är min övertygelse att en normativt legitim erkännandeteori, som gör anspråk på att omfatta arbete som en erkännandesfär, måste omfatta den levda erfarenheten. Jag är därmed av uppfattningen att grunden för Honneths erkännandeteori bör omformuleras. Detta för att möjliggöra en kritisk analys av det senkapitalistiska arbetet i allmänhet, och det prekariserade arbetet i synnerhet. Enligt min mening kan Honneths erkännandeteori inte guida en kritisk analys av relationen mellan erkännande och arbete eller tillgodose en tillfredsställande analys av det prekariserade arbetet. Det är min övertygelse att det finns mycket att vinna i att återgå till att låta den levda erfarenheten utgöra grunden för en kritisk och vass erkännandeteori.

4.3 En radikal potential bortom Honneths erkännandeteori

Honneths teori om erkännande är väl debatterad inom den kritiska teorin, både som utgångspunkt och som ett föremål för kritik. Frågan kring hur Honneths erkännandeteori kan omformuleras är därmed inte bara intressant för denna uppsats utan för den kritiska teorin i stort. Svaret på frågan om teorins omformulering är däremot inte lättfångat, men jag vill presentera några riktningar framåt.

En modifierad teori om erkännande måste lokalisera utgångspunkten för sin kritik i den levda erfarenheten, annars förlorar teorin sitt huvudsakliga syfte – att visa vägen framåt för mänsklig frigörelse. I relation till detta menar jag att grundantagandet att en kritisk teori ska byggas på universella principer måste förkastas. I stället bör den kritiska teorins relation till den mänskliga erfarenheten försvaras. Det arbetande subjektet måste förstås precis som ett subjekt med potential att både förstå och tolka sin tillvaro. Den rörelse som relationen mellan arbete och erkännande har genomgått över tid hos Honneths erkännandeteori är kraftlös i det att den bortser från själva kärnan i vad som motiverar den kritiska teorin, nämligen levd erfarenhet och att förstå erfarenheter av mänskligt lidande. Även om arbete inte nödvändigtvis behöver innebära lidande eller alienation, så är det svårt att förneka att så inte är fallet i det prekariserade arbetet. Det prekariserade arbetet kan i sig förstås som en form av lidande. Rörelsen bort ifrån den mänskliga erfarenheten och upplevelser av lidande visar hur lång ifrån den kritiska teorins, och även Frankfurtskolans, ursprung erkännandeteorin har rört sig. Hur skulle man då kunna förstå och teoretisera relationen mellan erkännande och den subjektiva erfarenheten av arbete inom ramen för kritisk teori? Som bekant är grunden i Honneths erkännandeteori intersubjektivt erkännande. Kanske vore en väg framåt att ersätta kravet på universalitet med att även här i stället se till den *intersubjektiva erfarenheten*.

Samhällets arbetsdelning utgör den huvudsakliga erkännandeordningen inom vilken våra förmågor, egenskaper och arbetsprestationer utvärderas. Honneths erkännandeteori har en svag, om inte obefintlig, kritisk potential i att den inte längre kan synliggöra den levda erfarenheten inom denna erkännandeordning. Teorin förmår inte kritisera en erkännandeordning som innebär en strukturell differentiering i det att olika sociala positioner och yrken värderas på olika sätt – en riggad och artificiell erkännandeordning som tilldelar det arbetande subjektet dess värde.

Honneths erkännandeteori utgör en immanent, det vill säga intern, kritik. Honneths (2010) immanenta kritik bygger på idén om att det går att hitta en riktning framåt *inom de kritiserade relationerna* i fråga. Han motiverar immanensen med att en samhällskritik måste baseras på de värderingar och normativa principer som återfinns i samhället självt. En immanent kritik kan enligt Honneth vidare inte baseras på individuella erfarenheter av arbete vid en given tidpunkt. Att samhällskritiken ska baseras på värden och normativa principer som återfinns i samhället kan enligt mig tolkas som att kritiken ska genomsyras av värderingar och principer som lokaliseras på en makronivå. Men om de värderingar och normativa principer som återfinns i den verklighet som samhället utgör i själva verket motarbetar mänsklig frihet, så måste det ske en rörelse bort från den kritik som bygger på denna verklighet. Immanensen leder därmed till en stillastående teori, snarare än en framåtskridande och visionär.

Det arbetande subjektets deltagande i den sociala gemenskapen – samhällets arbetsdelning – leder inte till frihet, i alla fall inte under arbetets prekarisering. Fokuset på samhällets arbetsdelning som den dominerande erkännandeordning gör teorin blind för andra sätt att organisera samhället. Det må vara inbyggt i västerlandets förhållningssätt till arbete att betrakta relationen mellan erkännande

och arbete som statisk, men det behöver inte vara så i en kritisk teori som gör anspråk på människans frihet. Vi behöver inte ha ett sådant bestämt förhållande till arbete. Att bygga en kritisk samhällsteori på samhällets egna normativa premisser, vilka reproducerar den kapitalistiska logiken, är kontraproduktivt. Även om Honneths erkännandeteori inte har ambitionen att vara en kritisk teori om kapitalistiska relationer, som Deranty, argumenterar, så tappar den sin radikala potential i det att den blir blind för subjektiva upplevelser. Honneth (2010, s. 229) formulerar det som att: "The silent protests of employees who oppose the determination of their work activity by others lack that element of demonstrable universalization required to make them into justified standards of immanent criticism." Jag anser i stället att det är upplevelserna från människor som exploateras i senkapitalismen som bör guida teorin framåt, inte de övergripande normativa principer som genomsyrar densamma. Jag menar att *levd erfarenhet* och *visionen om det möjliga samhället* tillsammans måste guida teorins utvecklingslinjer framåt. Detta för att säkerställa teorins verklighetsförankring och dess strävan efter frihet. Det är enligt mig förutsättningarna för en radikal kritisk teori om erkännande.

4.4 Avslutande notis

Denna uppsats har, om än bara för en kort stund, ägnat sig åt att studera hur det prekariserade arbetet påverkar möjligheten till erkännande. Det är min övertygelse att relationen mellan erkännande och arbete är viktig att studera och att studier av detsamma är av både hög inomvetenskaplig och utomvetenskaplig relevans. Statsvetenskapen i allmänhet och den politiska teorin i synnerhet måste återuppta intresset för studiet av arbete, inte minst ur ett kritiskt perspektiv. Arbete utgör en stor del av våra liv, kanske den största, och det måste reflekteras i forskningen. Oavsett vad vi tycker om arbetets roll i samhället, om vi drömmer om en framtid utan arbete i enlighet med samtida arbetskritik, eller betraktar arbete som själva fundamentet för samhällsgemenskapen, så är det en realitet att arbete utgör en stor källa till mening men också massvis med oro.

Denna uppsats har bortsett från en rad perspektiv i mötet mellan prekarisering, prekaritet och erkännande. Jag ser att det framöver finns ett stort värde i att undersöka möjligheten till erkännande i det prekariserade arbetet utifrån strukturella aspekter så som klass, kön och ras. Inte minst tror jag att erkännandets ambivalens kan synliggöras på ett nytt sätt genom dessa strukturella perspektiv. Slutligen anser jag att det är grundläggande att utgå ifrån levda erfarenheter, i plural, för att förstå och utveckla prekariseringens och erkännandets fulla mening. Frågorna som legat till grund för denna uppsats bör därmed vidareutvecklas och undersökas empiriskt.

>> <<

Jag vill rikta ett tack till min handledare Jens Bartelson för tilltron till denna uppsats och för självförtroendet som du gett mig som dess författare. Tack till sociologen Carl-Göran Heidegren för värdefulla synpunkter och kommentarer. Jag vill även tacka mina vänner Linn Brolin och Isabel Claesson – utan er, ingen uppsats.

5 Referenser

- Alberti, Gabriella, Bessa, Ioulia, Hardy, Kate, Trappmann, Vera & Umney, Charles. (2018). In, Against and Beyond Precarity: Work in Insecure Times. *Work, Employment and Society*. 32(3): 447–457.
- Angella, Marco. (2016). Work, recognition and subjectivity: Relocating the connection between work and social pathologies. *European Journal of Social Theory*. 19(3): 340–354. doi: 10.1177/1368431015594443.
- Alfonsson, Johan. (2017). Om postmarxism, prekariatbegreppet och klass. *Röda rummet*. [http://www.rodarummet.org/web/2017/07/08/1870/#more-1870__\[2023-05-01\]](http://www.rodarummet.org/web/2017/07/08/1870/#more-1870__[2023-05-01])
- Alfonsson, Johan. (2022). *Det trygga arbetslivet i Sverige. Dess framväxt och konsekvenser*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Alfonsson, Johan. (2018). *Nomaderna på den svenska arbetsmarknaden. Det otrygga arbetslivets framväxt och effekter på klasstrukturen*. Stockholm: Katalys. [Elektronisk resurs]
- Bauman, Zygmunt. (1998). *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Bauman, Zygmunt. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity.
- Beckman, Ludvig. (2005). *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus.
- Bona, Anna. (2018). Honneth and everyday intercultural (mis)recognition: work, marginalisation and integration. Cham: Palgrave Macmillan.
- Carroll, Toby. Neoliberalism, Globalization, and Late Capitalism: Capital, Ideology, and Making the World Market. (2022). I *The Oxford Handbook of Economic Imperialism*. Cope, Zak & Ness, Immanuel (red).
- Della Porta, Donatella. Hänninen, Sakari, Siisiäenen, Martti & Silvasti, Tiina. (2015). The precarization effect. I *The New Social Division: Making and Unmaking Precariousness*. Della Porta, Donatella, Hänninen, Sakari, Siisiäenen, Martti & Silvasti, Tiina (red.) Houndmills: Palgrave Macmillan. 1–25.
- Celentano, Denise & Caranti, Luigi (red.) (2021). *Paradigms of justice: redistribution, recognition, and beyond*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Dejours, Christophe, Deranty, Jean-Philippe, Renault, Emmanuel & Smith, Nicholas H. (2018). *Return of work in critical theory – Self, Society, Politics*. Columbia: Columbia University Press.
- Dejours, Christophe. (2012). I *Philosophies of Labour : Work and the Social Bond*. Smith, Nicholas, H. & Deranty, Jean-Philippe (reds). Leiden: Brill Academic Publishers. 151–179.
- Dejours, Christophe. (2007). Subjectivity, Work, and Action. I *Recognition, work, politics : new directions in French critical theory*. Deranty, Jean-Philippe (red.) Leiden: Brill. 71–88.
- Deranty, Jean-Philippe. (2022). Post-work society as an oxymoron: Why we cannot, and should not, wish work away. *European Journal of Social Theory*. 25(3): 422–439. doi: <https://doi.org/10.1177/13684310211012169>.

- Deranty, Jean-Philippe. (2007). Repressed Materiality: Retrieving the Materialism in Axel Honneth's Theory of Recognition. I *Recognition, work, politics: new directions in French critical theory*. Deranty, Jean-Philippe (red.). Leiden: Brill. 137–164.
- Deranty, Jean-Philippe & Breen, Keith. (2021). Whither work? The politics and ethics of contemporary work. I *The Politics and Ethics of Contemporary Work: Whither Work?*. Deranty, Jean-Philippe & Breen, Keith (red.) London: Routledge.
- Deranty, Christophe & Breen, Keith. (2021). Whither Work? The Politics and Ethics of Contemporary Work. I *Whither Work? The Politics and Ethics of Contemporary Work*. Deranty, Christophe & Breen, Keith (red.) Routledge. 1–15.
- Deranty, Jean-Philippe. (2012). Expression and cooperation as norms of contemporary work. I *Philosophies of Labour : Work and the Social Bond*. Smith, Nicholas, H. & Deranty, Jean-Philippe (reds). Leiden: Brill Academic Publishers. 151–179.
- Doogan, Kevin (2009). New capitalism?: the transformation of work. Cambridge: Polity.
- Doogan, Kevin. (2015). Precarity – Minority Condition or Majority Experience?. I *The new social division: making and unmaking precariousness*. Della Porta et al. (red.) London: Palgrave Macmillan UK.
- Doogan, Kevin. (2001). Insecurity and Long-term Employment. *Work, Employment & Society*. 15(3): 419–441.
- Federici, Silvia. (2012). Revolution at Point Zero: Housework, Reproduction, and Feminist Struggle. Oakland, CA: PM Press.
- Fevre, Ralph. (2007). Employment insecurity and social theory: The power of nightmares. *Work, Employment and Society*. 21(3): 517–35.
- Fraser, Nancy & Honneth, Axel. (2003). Redistribution or recognition?: a political-philosophical exchange. London: Verso.
- Heidegren, Carl-Göran (2009). *Erkännande*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Heidegren, Carl-Göran. (2022a). Axel Honneths erkännandeteori. I *Erkännande*. Hörnqvist, Magnus & Lindgren, Johan (red.) Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis.
- Heidegren, Carl-Göran. (2022b). Varieties of Social Invisibilization and Non-person Treatment. I *The theory and practice of recognition*. Heikki J. Koskinen & Onni Hirvonen (red.). New York: Routledge. 96–112. doi: 10.4324/9781003259978-7.
- Honneth, Axel. (2007). *Disrespect: the normative foundations of critical theory*. Cambridge: Polity.
- Honneth, Axel. (1995). *The Struggle for Recognition: The moral grammar of social conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Honneth, Axel. (2010). Work and Recognition: A Redefinition. I *The Philosophy of Recognition. Historical and Contemporary Perspectives*. Schmidt am Busch, Hans-Christoph & Zurn, Christopher F (red.). Plymouth: Lexington Books. 223–240.
- Hürtgen, Stefanie. (2021). Precarization of work and employment in the light of competitive Europeanization and the fragmented and flexible regime of European production. *Capital & Class*. 45(1): 71–91.
- Hürtgen, Stefanie & Voswinkel, Stephan. (2017). Non-Normal Normality? Claims on Work and Life in a Contingent World of Work. *International Journal of Action Research*. 13(2): 112–128. doi:10.3224/ijar.v13i2.03.
- Hörnqvist, Magnus. (2022). Ett erkännande i kampen? Vägar bortom den förtryckande begärsdynamiken. I *Erkännande*. Hörnqvist, Magnus & Lindgren, Johan (red.) Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis. 8–27.

- Hörnqvist, Magnus & Lindgren, Johan. (2022). Från existentiell strävan till politisk kamp. I *Erkännande*. Hörnqvist, Magnus & Lindgren, Johan (red.) Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis. 8–27.
- Jaeggi, Rahel. (2022). Erkännande och underkastelse. I *Erkännande*. Hörnqvist, Magnus & Lindgren, Johan (red.) Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis. 138–151.
- Kalleberg, Arne L. (2009). Precarious Work, Insecure Workers: Employment Relations in Transition. *American Sociological Review*. 74(1): 1–22. doi.org/10.1177/000312240907400101
- Kreshpaj B, Orellana C, Burström B, Davis L, Hemmingsson T, Johansson G, Kjellberg K, Jonsson J, Wegman DH & Bodin T. (2020). “What is precarious employment? A systematic review of definitions and operationalizations from quantitative and qualitative studies”. *Scandinavian journal of work, environment & health*. 46(3): 235–247. doi:10.5271/sjweh.3875.
- Lamont, Michéle. (2022). Till frågan om erkännandeklyftor. I *Erkännande*. Hörnqvist, Magnus & Lindgren, Johan (red.) Malmö: Tidskriftsföreningen Fronesis. 177–207.
- List, Christian & Valentini, Laura. (2016). The Methodology of Political Theory. I *The Oxford Handbook of Philosophical Methodology*. Cappelen, Herman Gendler, Tamar Szabó & Hawthorne, John (red.) Oxford: Oxford University Press. 1–33. doi: 10.1093/oxfordhb/9780199668779.013.10.
- Mandel, Ernest. (1999). *Late capitalism*. London: Verso.
- Mattoni, Alice. (2015). The Many Frames of the Precarious Condition. Some Insights from Italian Mobilizations against Precarity. I *The new social division: making and unmaking precariousness*. Della Porta et al. (red.). London: Palgrave Macmillan UK. 233–248.
- Mau, Søren Mads, (2023). *Mute compulsion – a marxist theory of the economic power of capital*. London: Verso.
- Motakef, Mona. (2019). Recognition and precarity of life arrangement: towards an enlarged understanding of precarious working and living conditions. *Distinktion: Journal of Social Theory*. 20(2): 156-172. doi: 10.1080/1600910X.2019.1610019.
- Neilson, Brett & Rossiter, Ned. (2008). Precarity as a Political Concept, or, Fordism as Exception. *Theory, Culture & Society*. 25(7–8): 51–72. doi: 10.1177/0263276408097796.
- Newlands, Gemma. (2022). Anthropotropism: Searching for Recognition in the Scandinavian Gig Economy. *Sociology*. 56(5): 821–838. doi: 10.1177/00380385211063362.
- Olsthoorn, Johan. (2017). Conceptual Analysis. I *Methods in Analytical Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press. Blau, Adrian (red.) 153-191. doi:10.1017/9781316162576.010.
- Renault, Emmanuel. (2012). Political invisibility of work and philosophical echoes. I *Philosophies of Labour : Work and the Social Bond*. Smith, Nicholas, H. & Deranty, Jean-Philippe (reds). Leiden: Brill Academic Publishers. 133–150.
- Rodgers, Janine. (1989). Precarious work in Western Europe: the state of the debate. I *Precarious Jobs in Labour Market Regulation: The Growth of Atypical Employment in Western Europe*. Rodgers, Janine & Rodgers, Gerry (red.) International Institute for Labour Studies. 1–16.
- Standing, Guy. (2016) *Prekariatet : den nya farliga klassen*. Göteborg: Daidalos.
- Sennett, Richard. (2007). *Den nya kapitalismens kultur*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.
- Silvasti, Tiina & Hänninen, Sakari. (2015). Giving up Farming as a Precarious Decision. I *The Precarization Effect. I The new social division: making and*

- unmaking precariousness*. Della Porta et al. (red.) Palgrave Macmillan UK. 159–175.
- Smith, Nicholas, H. (2012). Work as a Sphere of Norms, Paradoxes, and Ideologies of Recognition. I *Recognition Theory as Social Research. Investigating the Dynamics of Social Conflict*. O’Neill, Shane & Smith, Nicholas, H. (red.). London: Palgrave Macmillan. 87–108.
- Smith, Nicholas, H. & Deranty, Jean-Philippe. (2012). *Work and the Politics of Misrecognition*. *Res Publica* 18: 53–64.
- Tweedie, Dale. (2013). Making sense of insecurity: a defence of Richard Sennett’s sociology of work. *Work, employment and society*. 27(1): 94–104. doi: 10.1177/0950017012460327.
- Voswinkel, Stephan. (2012a). Admiration without appreciation? The paradoxes of recognition of doubly subjectivized work. I *New Philosophies of Labour: Work and the Social bond*. Smith, Nicholas, H. & Deranty, Jean-Philippe (red). 271–299.
- Voswinkel, Stephan. (2012b). ‘Recognition’ and ‘interest’: a multidimensional concept in the sociology of work. *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*. 13(1): 21-41. doi: 10.1080/1600910X.2012.640594.
- Voswinkel, Stephan. (2020). Meaningful Work. *Comparative Sociology*. 19(6): 741–755. doi:10.1163/15691330-12341529.
- Wilhelm, Dagmar. (2019). *Axel Honneth: Reconceiving Social Philosophy*. London: Rowman & Littlefield International Ltd.